

PSIKOLOGIA

Alazne FDEZ DE MUNIAIN LOMILLOS

A ETA D EREDU LINGUISTIKOEN
ELKARBIZITZA TESTUINGURU
ELEBIDUN BATEAN

GBL/TFG 2013

Facultad de Ciencias Humanas y Sociales
Giza eta Gizarte Zientzien Fakultatea

Haur Hezkuntzako Irakasleen Gradua /
Grado en Maestro de Educación Infantil

Haur Hezkuntzako Irakasleen Gradua
Grado en Maestro en Educación Infantil

Gradu Bukaerako Lana
Trabajo Fin de Grado

A ETA D EREDU LINGUISTIKOEN ELKARBIZITZA
TESTUINGURU ELEBIDUN BATEAN

Alazne Fdez de Muniain Lomillos

GIZA ETA GIZARTE ZIENTZIEN FAKULTATEA
FACULTAD DE CIENCIAS HUMANAS Y SOCIALES

NAFARROAKO UNIBERTSITATE PUBLIKOA
UNIVERSIDAD PÚBLICA DE NAVARRA

Ikaslea / Estudiante

Alazne Fernandez de Muniain Lomillos

Izenburua / Título

A eta D ereduak elkarbitza testuinguru elebidun batean

Gradu / Grado

Haur Hezkuntzako Irakasleen Gradua / Grado en Maestro en Educación Infantil

Ikastegia / Centro

Giza eta Gizarte Zientzien Fakultatea / Facultad de Ciencias Humanas y Sociales
Nafarroako Unibertsitate Publikoa / Universidad Pública de Navarra

Zuzendaria / Director-a

Pablo Sotés Ruiz

Saila / Departamento

Psikologia eta Pedagogia Saila/Departamento de Psicología y Pedagogía

Ikasturte akademikoa / Curso académico

2012/2013

Seihilekoa / Semestre

Udaberrikoa / Primavera

Hitzaurrea

2007ko urriaren 29ko 1393/2007 Errege Dekretua, 2010eko 861/2010 Errege Dekretuak aldatuak, Gradu ikasketa ofizialei buruzko bere III. kapitulu hau ezartzen du: “ikasketa horien bukaeran, ikasleek Gradu Amaierako Lan bat egin eta defendatu behar dute [...] Gradu Amaierako Lanak 6 eta 30 kreditu artean edukiko ditu, ikasketa planaren amaieran egin behar da, eta tituluarekin lotutako gaitasunak eskuratu eta ebaluatu behar ditu”.

Nafarroako Unibertsitate Publikoaren Haur Hezkuntzako Irakaslearen Graduak, ANECAk egiaztatutako tituluaren txostenaren arabera, 12 ECTSko edukia dauka. Abenduaren 27ko ECI/3854/2007 Aginduak, Haur Hezkuntzako irakasle lanetan aritzeko gaitzen duten unibertsitateko titulu ofizialak egiaztatzeko baldintzak ezartzen dituenak arautzen du titulu hau; era subsidiarioan, Unibertsitatearen Gobernu Kontseiluak, 2013ko martxoaren 12ko bileran onetsitako Gradu Amaierako Lanen arautegia aplikatzen da.

ECI/3854/2007 Aginduaren arabera, Haur Hezkuntzako Irakaslearen ikasketa-plan guztiak hiru modulutan egituratzen dira: lehena, oinarrizko prestakuntzaz arduratzen da, eduki sozio-psiko-pedagogikokoak garatzeko; bigarrena, didaktikoa eta diziplinakoa da, eta diziplinen didaktika biltzen du; azkenik, Practicum daukagu, zeinean graduoko ikasleek eskola praktiketan lortu behar dituzten gaitasunak deskribatzen baitira. Azken modulu honetan dago Gradu Amaierako Lana, irakaskuntza guztien bidez lortutako gaitasun guztiak islatu behar dituen. Azkenik, ECI/3854/2007 Aginduak ez duenez zehazten gradua lortzeko beharrezkoak diren 240 ECTSak nola banatu behar diren, unibertsitateek ahalmena daukate kreditu kopuru bat zehazteko, aukerako irakasgaiak ezarri, gehienetan.

Beraz, ECI/3854/2007 Agindua betez, beharrezkoa da ikasleak, Gradu Amaierako Lanean, erakutsi dezan gaitasunak dituela hiru moduluetan, hots, oinarrizko prestakuntzan, didaktikan eta diziplinan, eta Practicumean, horiek eskatzen baitira Haur Hezkuntzako Irakasle aritzeko gaitzen duten unibertsitateko titulu ofizial guztietan.

Lan honetan, oinarritzko prestakuntzako moduluak urteetan eta urteetan jasotako ikaskuntza eta formakuntzaren adibide den azken ekoizpenari bide ematen digu. Hezkuntza-gaiak arakatu, teoria ezberdinen erabilera, eta hizkuntzaren trataera bezalako esparruak kontuan hartu dira. Barneratutakoaren isla izan nahi du lan honek, ikasturte hauetan bereganatutako ezagutza-multzoen erakusgarria. Oinarritzko prestakuntzak Hezkuntza munduaren ikuspegi sakonago eta ezberdinago bat sortarazi eta gure jakintza sendotzeko baliabideak opaldu dizkigu. Ez bailegoke lan hau egiterik, jaso ditugun ikasgaien ekarpenik gabe.

Didaktika eta diziplinako modulua psikopedagogiaren arloan aurkituko dugu, psikologiaren ikasgaiak helarazitakoa izan baita lan honetan edukirik adierazgarriena bete duena. Haurren garapen ebolutiboaren barne, hizkuntzaren jabekuntzarekin lotutako oinarriak garatzen dira, eta honekin batera elebitasunaren mundua. Bestalde, antropologiaren barreneko kulturantzatasuna bezalako kontzeptuak maiz erabili dira. Egiaz, lan psikosoziolinguistiko bat bezala defini daiteke proiektu hau, aipatu diziplina guztiak ukitzen dituen.

Halaber, Practicum modulua esperientzia errealez beteta egoteak benetako ikaskuntzaz hornitzeko aukera eman digu. Practicumei esker, irakasletza lana gertutik konprobatu eta Haur Hezkuntzaren errealitate zabalarekin lehen kontaktu bat izan dugu. Azken praktikaldia espezialki intentsua izan zen egonaldirik luzeena izan zelako. Txosten hau bertako eskolaren adibide da, ikastetxe horretan oinarriturik baitago. Atakondoako ikasleria anitza da zentzu askotan, eta A ereduak D ereduarenganako eragina argi eta garbi ikusi ahal izan dut.

Beste alde batetik, ECI/3854/2007 Aginduak ezartzen du, Gradua amaitzerako, ikasleek gaztelaniazko C1 maila eskuratuta behar dutela. Horregatik, hizkuntza gaitasun hau erakusteko, hizkuntza honetan idatziko dira “Aurrekariak / Antecedentes” eta “Ondorioak eta galdera irekiak / Conclusiones y cuestiones abiertas” atalak, baita hurrengo atalean aipatzen den laburpen derrigorrezkoa ere.

Laburpena

Begien aurrean dugun dokumentua, Nafarroako errealitate bat plasmatzeari gainera, eskola berean A eta D hizkuntza-ereduen bizikidetzaren inguruko azterlana da. Hezkuntza elebidunaren gai zabalaren barne aurkitzen gara, gaur egun hain aipatua izaten den elebitasun termino horren barruan. Lan honetan, zehatz-mehatz, erdal ereduaren presentziak euskal ereduaren duen eragina arakatu nahi da. Horretarako, Hezkuntza-munduko hainbat eremu ukitu behar izan dira. Azterketa honen mamia, alabaina, Irurtzun herriko eta eskolako ekarpen ezinbestekoetatik sortu da. Beraz, txosten honek bi eredu linguistikoen elkarbizitzaren auzia azaltzen du, ikasleen euskalduntzeari begira zein faktorek eragiten duten aztertuz, beti ere Irurtzungo Atakondoa Ikastetxe Publikoa oinarri gisa hartuta.

Hitz gakoak: Elebitasuna. A eredu. D eredu. Atakondoa. Irurtzun.

Resumen

El presente documento, además de mostrarnos una de las realidades de Navarra, aborda el tema de la convivencia de los modelos lingüísticos A y D en la misma escuela. Nos encontramos en el extenso y tan controvertido asunto de la Educación Bilingüe o, simplemente, el bilingüismo. Dicho estudio pretende indagar, exactamente, el efecto que tiene en el modelo D la presencia del modelo A. Para ello, se han tenido en cuenta diferentes aspectos del mundo educativo. Pero, cabe destacar las imprescindibles aportaciones de miembros de la escuela de Irurtzun y de particulares que han hecho posible la realización de este trabajo. De modo que, el siguiente documento explicará la problemática de la cohabitación de ambos modelos lingüísticos, insistiendo en los factores que afectan al proceso de *euskaldunización*¹ de los alumnos y alumnas, y focalizando la atención en el Colegio Público de Irurtzun, Atakondoa.

Palabras clave: Bilingüismo. Modelo A. Modelo D. Atakondoa. Irurtzun.

¹ Proceso de enseñanza del euskera a quien lo desconoce.

Abstract

The main objective of this document, apart from explaining an aspect of Education in Navarre's reality, is to analyze the cohabitation between both linguistic models, A and D, in the same school. We come across the extent and controversial theme of Bilingual Education, or just bilingualism. This project in particular, tries to illustrate the effect in D Model of the presence of A Model. To do so we have took into account different aspects of the education world. However we want to highlight the invaluable contribution of the Irurtzun School staff and all the people that had made this essay possible. Therefore, this present document will explain the cohabitation problem in both linguistic models, paying special attention to the factors that affect the process of *euskaldunización* of students and focusing our study on the Public School of Irurtzun, Atakondoa.

Keywords: Bilingualism. Model A. Model D. Atakondoa. Irurtzun.

Aurkibidea

Sarrera

1. Gaiaren kokapena

1.1. Aurrekariak/Antecedentes	1
1.2. Helburua/Objetivo	2
1.3. Gaia/Tema	4

2. Marko teorikoa

2.1. Autore ezberdinen ekarpenak hizpide	5
--	---

3. Atal praktikoa

3.1. Funtsezko terminologia	16
3.1.1. Hezkuntza mailan	16
3.1.2. Haurraren garapen kognitibo-linguistikoa	16
3.2. Elebitasuna	19
3.2.1. Elebitasunaren onurak eta kalteak	26
3.2.2. Nafarroako hizkuntza-ereduak	27
3.3. Azterlana	29
3.3.1. Herria	31
3.3.2. Gizarte eta eskola elebiduna	31
3.3.3. Eskola	36
3.3.4. Materialak eta metodoak	41

4. Emaitzak eta eztabaida

Ondorioak eta galdera irekiak/Conclusiones y cuestiones abiertas	56
--	----

Erreferentziak	67
----------------	----

1. GAIAREN KOKAPENA

“Irakaskuntza Eleanitza Haur Hezkuntzan” bezalako alor zabal eta osatu bateko azpigai bat aurkeztuko digu lan honek, eskola berean A eta D ereduaren arteko bizikidetzaren inguruan ikerlan edo analisi bat hain zuzen ere. Horretarako ezinbestekoa da atzera begiratzea eta honen inguruan egin diren milaka lan begiztatzea. Gai honen aukeraketa arrazoiez beterik dago. Gure lurraldean lekua duen auzia dugu, gai hurbila, eguneratua eta erakargarria, eta maiz gizabanakoen artean kezkak sorrarazten dituen kontua da. Zergatik ez da euskararen normalizazioa ematen? Zerk oztopatzen du? Zein faktorek eragiten du euskararen erabilera gauza ez dadin? Benetan errespetua al zaio euskarari? Euskararen egoeraz kontzientzia hartu al dugu? Testuinguru elebidun batek zein ondorio dakartza berekin? Eta abar, eta abar gehiago.

Nafarroa, testuinguru konplexua da, arlo guztietan aniztasunak eta kontrasteak besarkatzen duen herrialdea baita. Euskararen normalizazioa eremu murriz batean ematen da; oro har euskararen presentzia eta erabilera eskasa da. Nafarroako hiru eremuetatik (euskalduna, mistoa eta erdalduna), lehenbizikoan zentratuko da aurrean dugun dokumentua, Irurtzongo herrian zehazki. Baina Irurtzongo errealitateak, izen ofizialak dioenaren bestaldean, kontrakoa erakusten digu, euskara ez delako normaltasunez eta eguneroko bizitzan aditzen. Irurtzongo errealitate linguistikoa, euskara eta gaztelaniaren elkarbizitzarekin, ukipen egoera batean dago. Irurtzunen eta bertako ikastetxean bizi duten inguruabarra ezagutzera emanen digu ekoizpen honek. Lanaren helburu zehatza testuinguru elebidun bateko eskola batean bi eredu linguistikoen bizikidetzak bertan duen eragina aztertzea da, euskararekiko eragina aztertzea zehatz mehatz. Beraz, gure arreta elebitasunean jarri beharko genuke, kontzeptua ongi ulertu eta loturak egiten hasi. Gaiarekin zerikusia duten (zerikusi hori maiz zeharkakoa bada ere) zenbait autoreen ekoizpenak ditugu, zeinengandik hainbat eta hainbat kontzeptu, ideia edota testu hartu ditugun maileguan gure lanaren osaketarako.

1.1. Aurrekariak / Antecedentes

- Elebitasuna eta Hezkuntza Euskararen Herrian (Felix Etxeberria Balerdi, 1999)

Este trabajo nos muestra el efecto que tiene el bilingüismo y el biculturalismo en diferentes lugares del País Vasco, entendiéndose como País Vasco el territorio de habla vasca, es decir, las cuatro comunidades pertenecientes al estado español y las tres restantes del estado francés. Etxeberria analiza los cambios demográficos e históricos significativos dados en las últimas décadas en el País Vasco, España y Europa, y discute los resultados y conclusiones de la inserción de una lengua minoritaria en la escuela, es decir, en el sistema educativo, además de la exposición de diferentes estudios.

- Bilingüismo y lenguas en contacto. (Miquel Siguán, 2001)

Al hilo del autor anterior, este libro de Siguán quiere servir como presentación del bilingüismo y los problemas que presenta éste. Nos habla también de la educación bilingüe y, al fin y al cabo, hace un análisis sobre la sociedad actual donde no paran de estar en contacto las diferentes lenguas. Siguán explica todo esto desde el contexto español.

- Elebakarren eta elebidunen euskararen jabekuntzaren erritmoaren inguruan (Andoni Barreña, Iñaki García eta Mari Jose Ezeizabarrena, 2009)

En este estudio tienen como punto de enfoque la influencia que tienen las aportaciones de cada lengua en el desarrollo de la misma, en el momento que el niño o la niña bilingüe esté adquiriendo dicha lengua.

- Teaching Through Basque. Bilingual Education in Navarre: Achievement and Challenges (Chapter III, Nekane Oroz Bretón eta Pablo Sotés Ruiz, 2008).

Nos encontramos ante un fragmento perteneciente al libro *Teaching Through Basque*. El capítulo trata de examinar la situación de Navarra según la zona lingüística (zona vascófona, zona mixta y zona no-vascófona). Además, se hace una aproximación al incrementación del inglés, y por último se analiza fugazmente el reto que conlleva la llegada de inmigrantes de estos últimos años.

- Hezkuntzaren eraginkortasuna eta irakaskuntza elebiduna Euskal Herrian (J.A. Artamendi, J. Cenoz, M.J Espi, J.F Lukas eta J.M. Madariaga)

Teniendo el bilingüismo como punto de arranque, el libro nos presenta múltiples subsecciones. Primero de todo, explica la motivación y rendimiento de los estudiantes

del modelo A y del D en la asignatura de inglés. En el segundo capítulo nos habla de la adquisición de la segunda lengua en la escuela, tema de gran interés para nuestro trabajo. Más adelante realiza un análisis sobre las matemáticas y después nos encontramos con un ejercicio para medir el rendimiento, la capacidad y las cualidades de los bilingües. Por último, relaciona la enseñanza bilingüe con las actitudes, cuya temática es verdaderamente significativa para nuestra elaboración.

- La hipótesis de la interdependencia 25 años después: la investigación actual y sus implicaciones para la educación bilingüe. (Jim Cummins, 2005)

La teoría que defendía Cummins explica la relación del desarrollo de las dos lenguas (L1 y L2) de la persona bilingüe, junto con el nivel de capacitación de la segunda lengua adquirido de un niño bilingüe, desde el momento en que empieza una exposición intensiva hacia una segunda lengua, y siendo L2 parcialmente proporcional a la función del nivel conseguido en la primera lengua (L1).

- Nafarroako “D” ereduko, 8. mailako ikasleen euskara errendimendua. Hainbat aldagai eskolarren eragina. (Xabier Etxague, 1992)

Este estudio pretende darnos una aproximación a la situación del bilingüismo en Navarra, exactamente a través del bilingüismo escolar. En definitiva, Etxague se centra en la enseñanza en euskera y nos ofrece un estudio sobre el rendimiento del alumnado del modelo D en Educación Primaria en euskera, junto con identificar y analizar los factores relevantes que afectan en dicho rendimiento.

- Sakanako hizkuntza-erabileraren kale-neurketa, 2011, emaitzen txostena. (Soziolinguistika Klusterra, 2011)

Por obra de Soziolinguistika Klusterra, nos encontramos ante una medición de calle acerca del uso que se le da al euskera en Sakana (La Barranca). Se examinan las principales localidades de los tres valles: Arakil, Ergoiena y Burunda. Cabe decir que las inspecciones fueron hechas en secreto y documentando aquello que únicamente se oyerá en la calle.

1.2. Lanaren helburu zehatza / Objetivo principal del trabajo

Tal y como hemos mencionado anteriormente, este trabajo no es más que un subapartado de un tema más amplio. El campo extenso del que hablamos es la Enseñanza Multilingüe, y en este caso, de ese multilingüismo global pasaremos a un segundo plano, el del bilingüismo.

La sociedad y el sistema educativo de hoy en día tiene cada vez más por preferente el multilingüismo que el bilingüismo. Este trabajo no pretende ser un paso atrás, ni siquiera quiere estudiar el bilingüismo en sí. Consideramos que sobre este tema hay cientos de estudios. Esta vez, partiendo del bilingüismo eso sí, vamos a analizar la convivencia entre los modelos lingüísticos A y D en un entorno bilingüe en Navarra. Y es que, este trabajo no está dirigido a un contexto a nivel País Vasco, sino únicamente a Navarra, puesto que Navarra ya abarca diferentes contextos sociolingüísticos. Insistimos en argumentar que la Comunidad Autónoma Vasca, el País Vasco francés y la Comunidad Foral de Navarra presentan datos muy diferentes entre sí, incluso en la misma Navarra, por lo que nos hemos decantado por ésta última ya que es la que nos concierne. De modo que, hemos ido disminuyendo el campo de estudio, y toda atención la hemos derivado a cierta localidad navarra; se trata de Irurtzun, valle de La Barranca o Sakana.

Vayamos al grano. El documento expuesto es una producción basada en el Colegio Comarcal de Irurtzun, de nombre Atakondoa, donde se ofrecen el modelo A y el modelo D, pero que por diferentes factores, esta relación de convivencia produce cierto efecto hacia el proceso de euskaldunización del alumnado. Este es el propósito del proyecto, la influencia y consecuencia que tiene la cohabitación de ambos modelos lingüísticos respecto al euskera.

1.3. Gaia / Tema

El tema trata de examinar, en un contexto bilingüe, dos lenguas que habitan conjuntamente en la misma escuela. Primero de todo, expondremos trabajos cuyo contenido ha sido de gran relevancia para la elaboración de este otro. También revisaremos algunos términos que facilitarán la comprensión del estudio. Más adelante, en base a diferentes investigaciones, el trabajo nos ofrecerá una

aproximación profunda a la temática y para ello nos valdremos del caso de la escuela Atakondoa de Irurtzun.

Tomamos la materia en gran consideración e interés con la Educación y la enseñanza, ya que refleja una realidad actual y con el fin de ser útil para quien pueda tener esta problemática en mente. Por motivo de falta de tiempo y espacio, hemos descartado conceptos que posiblemente fueran interesantes, además de haber dado por sobrentendidos ciertos asuntos. Un estudio más completo de la misma, será fruto de una futura investigación.

2. MARKO TEORIKOA

2.1. Autore ezberdinen ekarpenak hizpide, gaia mamitzeko

Elebitasuna zer den askoren burutik pasatu den kezka da. Baina kontua da ezinezkoa litzakeela guztiontzako baliagarria izanen zen esanahi bakarra topatzea, elebitasuna ikuspuntu ezberdinetik kontenplatua izaten delako eta definizio zehatz batera ezin baikara mugatu. Felix Etxeberriak, *Elebitasuna eta Hezkuntza Euskararen Herrian* lanean elebitasunaren esanahia zehazten duten autoreen artean, Genesee eta Tucker nabarmendu eta haiei egingo diegu guk ere erreferentzia 1990. urtean elebitasunaren honako definizioa aurkeztu zutelarik: “Bi hizkuntzetan honako modu hauetakoren batean mintzatzeko gaitasuna: bi hizkuntzak ama-hizkuntza balira bezala mintzatzea (autentikoa), bi hizkuntzetako edozeinetan ama-hizkuntza ez balitz bezala egitekoa (semilinguismoa), edota hizkuntza bat testuinguru kulturalen eta bigarrena bestean erabiltzekoa (diglosia)” (Etxeberria, 1999: 14. Orr). Definizio osatua deritzogu, baina ikus dezagun nola biribiltzen duen Etxeberriak guzti hori.

Elebiduna, bigarren hizkuntzako (2. H) hizkuntz trebetasunetakoren batean, maila handixeago edo txikixeagoan, halako gaitasun bat aurkezten duen eta, beraz, hizkuntza horretako hiztunekin nolabaiteko komunikazioa ezartzen duen hura da. Definizio dinamikoa da, beraz, pertsonak 2. H.aren lorpenen aurrera egin ahal izateko bidean ikusten dituelako. Horregatik, bada, behe-mailako elebidun bat bihur daiteke goi-mailako elebidun, hizkuntza garapeneko etapa edo fase desberdinetatik pasatu ondoren. (Etxeberria, 1999: 21. Orr)

Nafarroako hezkuntza elebiduna 1986ko Euskararen Foru Legea arte ez zen gauzatu. Lege honek euskaraz ikasteko eskubidea aitortu zuen, hiru lurralde linguistikoen arabera banatuta: eremu euskalduna (Nafarroako iparraldea), eremu mistoa (Nafarroako erdialdea) eta eremu ez-euskalduna (Nafarroako hegoaldea). Azken honetan, esaterako, ez da eskola publikoan D eredurik eskaintzen. Nafarroan euskarak baino, ingelesak dauka estatus handiagoa (Etxeberria, 1999).

Etxeberriak bere lanean Euskal Herriko egoera soziolinguistikoa aurkezten digu. Nafarroari dagokionean, euskal hiztunak %10 zirela zioen. Ama hizkuntza euskara hutsean zutenak %8,3 ziren, eta euskara eta gaztelania zutenak, berriz, %1,8. Gainera, Nafarroan euskara galtzen zuten 11.600 pertsonetatik 9.200 pertsonak besterik ez zuten euskara ikasten. Nafarroako biztanleriaren %80 baino gehiago gaztelaniadun elebakarra zen (Etxeberria, 1999). Portzentaje hauekin bat egiten dute, 2008ko *Teaching Through Basque* liburuxkako 3. kapituluari N. Oroz eta P. Sotes adituen eskutik demostratzen diren datuek (*Bilingual Education in Navarre: Achievements and Challenges*). Aintzat hartzekoa da Oroz eta Sotesek plazaratutako datuok 2001. urtekoak direla, hots, Etxeberriak argitara ematen dituen datuak baino zertxobait berriagoak edo eguneratuagoak. Etxeberriaren datuekin jarraiki, 1999an kaleratutako emaitzen arabera, euskal hiztunen kopuruak behera egin zuen (1etik 0,2ra) eta elebidun eta elebidun pasiboen kopuruak gora (9tik 9,4ra eta 4tik 9,8ra). Erdaldun elebakarren kopuruak zertxobait jaitsi zen (86tik 80,6ra) baina kopuru garrantzitsua izaten jarraitzen zuen. Bestalde, nafar gehienek euskararekiko zuten jarrera negatiboa da (% 20 negatiboa, %18 integratzailea eta %15 erabilgarria). Nafarroan, beraz, euskararen erabilerari baliagarritasun urria bilatzen zioten. Azkenik, 1989tik 1997ra euskararen erabilera kalean 5,57tik 6,4ra igo zen Nafarroan (Etxeberria 1999). Dena dela, honi dagokionez datu eguneratuagoak dauzkagu. 2011. urtean Soziologia Klusterrak argitaratutako ikerlan baten arabera, Nafarroako euskara-erabileraren batz bestekoa %5,7koa izan zen², eta Euskal Herriko batz bestekoa %13,3koa. Alegia, 1997an Nafarroan euskararen erabilera %6,4koa bazen, hamalau urte eta gero euskararen erabilera berriz jaitsi egin da %5,7ra.

² *Sakanako hizkuntza-erabileraren kale-neurketa*, 2011, Soziologia Klusterra.

Etxeberriak bere ikerketan hizkuntza-ereduei ere atal bat eskaintzen die. Nafarroan A eredia (dena gaztelaniaz euskarako ikasgaiarekin), D eredia (dena euskaraz gaztelaniako ikasgaiarekin) eta G eredia (dena gaztelaniaz) existitzen dira. 1988tik 1996ra bitarteko denboraldian ikasteredu elebidunetan ikasten ari zen ikasle-kopurua bikoiztu egin zen (A eta D eredia) eta G ereduak, ordea, nabarmenki jaitsi zen. Hortaz, 1997. urtean lehendabizikoz eskolatu zen ikasleriaren %50ak G eredian ikasten zuen Nafarroan, %25ak A eredian eta beste %25ak D eredian (Etxeberria, 1999).

Nafarroako hiru eremuetan alde handiak daude eredu linguistikoari erreparatuz. 1997an zonalde euskaldunean %80ak D eredian ikasten zuen eta A eredian %20ak. Euskararekin harreman minimoa izatea beharrezkoa da eremu euskaldunean eta ez da G eredia existitzen. Zonalde mistoan G eredia da nagusi (%60), D eredian lau ikasleetatik batek ikasten duen bitartean (%23). A ereduak arrakasta gutxien duena da (%17). Zonalde erdaldunean, azkenik, %4 besterik ez da D eredian eskolatzen. A eredura ikasleriaren %26 zihoan eta gehienek (%72) G eredian ikasten zuten.

Etxeberriak 25 urtetan zehar eginiko azterlan baten berri ematen digu bere lanean. Eskola elebidunaren azterketa eta euskara-maila eta bestelako eskola-errendimendu faktoreren emaitzak erakusten dizkigu. Agerikoa litzateke euskarari lortutako emaitzarik onenak D eredian lortuak direla esaten badugu, izan ere, euskarari begira “zenbat eta intentsiboagoa izan eredia, orduan eta hobeak direla emaitzak, eta zenbat eta intentsitate txikiagoa izan euskara irakasteko planteamendua ikasgelan, hainbat eta eskasagoak direla hizkuntza horretako emaitzak” (Etxeberria, 1999: 233. Orr). Hori dela eta, D eredukoek B eredukoek baino euskara-maila politagoa dute, eta aldi berean bi ereduok A eredukoek baino euskara-maila hobe izanen da. Ikerlan gehienek diote, beste alde batetik, matematika, historia, geografia, ingelesa edo natur zientzien gisako ikasgaietan ez duela eraginik zein hizkuntza-eredukoak izan, baina hau ezeztatzen eta zalantzan jartzen duten ikerketak agertzen hasi dira. Hala eta guztiz ere, gaur egundaino “nortasuna, jarrerak, motibazioa, moldatze-maila, adimena, etab. bezalako faktoreei dagokienez, ez du ematen eredu desberdinetako ikasleek halako diferentzia nabarmeneko emaitzarik lortzen dutenik beren artean” (Etxeberria, 1999: 235. Orr).

Nafarroan, D eredura doan ikasle-kopuru inportante bat familia erdaldunetik datoz. Horrek euskararen ikaskuntza eskolan ematen dela suposatzen du, eskolaz kanpo

euskararekin harreman gutxi izanik. Eskolan bigarren hizkuntza eskuratzean aldagai psikosozialek sekulako eragina dute (J.M. Madariaga; et al, 1994). Horixe bera demostratu da *Hezkuntzaren eraginkortasuna eta irakaskuntza elebiduna Euskal Herrian* ikerlanean, egoera elebidunean bigarren hizkuntza eskolan jasotzearen azterketa bat egitean. Aldagai psikosozialek -jarrerak eta motibazioa, identitate soziala eta etnozentrismoa, antsiarik eza, hizkuntzarekiko konfiantza, eta halako aldagaiek- bigarren hizkuntza lortzekorako orduan eragina dutela egiaztatu dute, ez testuinguruko aldagaiek bezainbeste, baina bai kontuan hartzeko eragina. Horien eraginez, emaitzak era batekoak edo bestekoak izanen dira. Eragin handiena daukan aldagai psikosoziala bigarren hizkuntzarekiko antsia eza da. Bestalde, elkarte elebidun edo eleaniztun batean ikusi da, hizkuntza nagusiko hiztunek bigarren hizkuntza eskuratzeko prozesuan, aldagai psikosozialek eragin handiagoa izanen dutela baldin eta bigarren hizkuntza gizartearen erabiltzen dena ez bada: hots, ama-hizkuntza gaztelera duten haurrek bigarren hizkuntza (euskara) ikasterakoan, aldagai psikosozialek eragin handiagoa izanen dute, bigarren hizkuntzatzat frantsesa edo ingelesa ikastearen baino. Aldagai psikosozial, soziodemografiko eta linguistikoen elkarren arteko lotura handiagoa ikusi da bigarren hizkuntzatzat euskara duten ikasleengan, frantsesa edo ingelesa duten horietan baino. Hizkuntzarekiko konfiantza eta euskararen aldeko jarrerak lirateke aldagai psikosozialetatik aipa genituzkeen bi. Frogatu zuten beste gertakizun bat, identitate sozialak edo nazio-identitaeak bigarren hizkuntza (euskara) eskuratzeko orduan eragina duela da, baina eragin apala. Honetaz gain, aipatzekoa da eragile psikosozialen munta handiagoa izanen dela bigarren hizkuntza murgiltze-programa baten bidez ikasten bada, eta ez ohiko programa bat erabiliz. Hau da, bigarren hizkuntza eskuratzeko prozesua zenbat eta naturalagoa eta normalagoa izan, aldagai psikosozialen influentzia orduan eta handiagoa izanen da prozesu horretan.

En el caso del programa de inmersión en euskera, los alumnos del programa de inmersión [...] mostraron cierta ventaja como aprendices de la L3 cuando se les comparó con alumnos de una escuela monolingüe en castellano. El bilingüismo [...] vasco, explica los mejores logros en inglés independientemente de otras variables. [...] El significado papel que tanto la motivación como la exposición desempeñan

como factores de predicción de la competencia en la L3 [...] Los programas de inmersión en la lengua minoritaria, y asea en el País Vasco o Cataluña, producen aprendices más eficientes de la L3 (Sanz, 2000: 33-34. Orr).

Amaitzeko, soilik azpimarratzea, ez duela zerikusirik pertsonaren adinak eragile psikosozialen eraginarekin (Espí, 1994). Honek ez du esan nahi, baina, adinak ez duenik norbaiten bigarren hizkuntzaren jabekuntza prozesuan eragiten. Geroxeago adinak duen eragina aztertuko dugu.

Hezkuntzaren eraginkortasuna eta irakaskuntza elebiduna Euskal Herrian liburuaren barne ere bada gure interesekoa den beste kapitulu bat, non hizkuntza elebidunean jarriren eragina aztertzen den eta A eta D eredu linguistikoen arteko alderaketa egiten den. Jarrerak ikasleen errendimenduan duen eragina du aztergai. Bi hizkuntza-eredu horien arteko aldeak ikusi eta elebitasun mailarik handiena eskaintzen duen ereduan ikastea (D ereduan, alegia) errendimendurako mesedegarria dela konprobatu du egileak. “Ikasketa-bidearen arrakastaren edo porrotaren arrazoiak argiago ulertzeko aldagarik egokienak ikaslearen trebeziak, gaitasunak eta lanerako motibazioa dira” (Madariaga, 1994: 112. Orr). Bigarren hizkuntzarekiko ikasleak duen errendimendua, hein handi batean, ezagupidezko aldagaien eta jarrera-motibaziozko aldagaien eraginez azal daiteke. Hortaz, euskararen errendimenduari begira oinarritzko bi dimentsio aurki ditzakegu, psikosoziala (jarrerak, adibidez) eta ezagupidezkoa (Madariaga, 1994). Jarrerek hezkuntza elebidunean duten eragina agerian gelditu da, eta horri erreparatuz egileak Gardnerren aipu hau erabiltzen du: “motibazioa bigarren hizkuntza horretan hitz egiten duen taldearekiko jarreraren arabera izango da, eta gaitasuna, berriz, motibazioaren arabera” (Madariaga, 1994: 114. Orr). Bestetik, ikaslearen euskararen errendimenduan haurrak euskararekiko duen jarrerak, bere inguru soziolinguistikoak, adimenak eta mintzatzeko gaitasunak eragina dutela azpimarratu nahiko genuke. Euskarako errendimendua eredu linguistiko eta sexuaren arabera ezberdina izan daiteke, baina euskarako errendimendua azaltzerako orduan, hizkuntza-ereduari eta adinari erreparatuko diogu, eta ez sexuari. Orobat, segun eta zein hizkuntza-eredu aukeratu, haurrak euskararekiko jarrera bat ala bestea garatuko du, segun eta zein nolako giro soziolinguistikoa izan.

Izan ere, giro soziolinguistikoa, hots, esperientzia emango den ingurunea, da euskarako errendimenduarekin eta eskolan lortutako emaitzekin lotura esanguratsua duen aldagaietako bat, eta gizartea elebidun bihur dadin eskolan neurriak hartzeaz aparte, ingurune soziolinguistikoa ere aldatu beharko litzateke (Madariaga, 1994).

Baina esandakoa, eskolak neurriak hartu behar ditu. Bada tarte bat eskola elebidunaz edo, hobe esanda, hezkuntza elebidunaz hitz egin ez dugula. Elebitasuna zer den ikusi dugu, Nafarroako egoera eta hizkuntza eredu ezberdinak ere bai, baita bigarren hizkuntza eskuratzeko eragile psikosozialak ere. Ikus dezagun jarraian zertan datzan hezkuntza elebiduna. Hezkuntza elebiduna, “ezagutzen ez den hizkuntza baten bidez irakastea da, [...] beste gaiak irakasteko tresna gisa erabiltzea ikasten den hizkuntza” (Ruiz Bikandi, 2010: 27. Orr). Eskolaren helburua izanen da beraz, haurrak ezagutzen ez zuen hizkuntza bereganatzeaz gain, hizkuntza horren bidez irakatsi eta ikastea. Gurean, bigarren hizkuntza eskolan ikasten duten ikasle mordoa dago. Etxean bi hizkuntzak ikasi dituztenak badaude, baina oro har haurrek etxean hizkuntza bat ikasten dute (ama hizkuntza edo lehen hizkuntza dena) eta bigarren hizkuntza eskolaren pentzudan gelditu ohi da. “Gizakia bigarren hizkuntzaz jabetzen den moduak lehen hizkuntzaz jabetzeko moduaren oso antzekoa behar du izan; Izan ere, adimen bera dugu zeregin beraren aurrean: sistema baten mekanismoak menderatzea, haren barne-legeak aurkitzearen bidez” (Ruiz Bikandi, 2010: 47. Orr). Liburu honetan *Bigarren hizkuntzaz adin goiztiarretan jabetzea eta lehen hizkuntzarekin duen erlazioa* izeneko atala dugu, non haurrak, inguruneak lagunduta, mintzatzen ikasteko dituen mekanismoak azaltzen dizkigun, eta lehen eta bigarren hizkuntzez jabetzearen arteko erlazioaz mintzo den, familian emandako elebidunen eta elebidun goiztiarren bidez.

Pertsonok hizkuntzaz jabetzeko berezko gaitasuna dugu, barruan daramatzagun mekanismoak aktibatu egiten dira eta kanpoko ingurunearen laguntzaz, hizkuntzak bereganatzen ditugu. Gizakiak “plastikotasun handia dauka bigarren hizkuntza ikasteko, batez ere nerabezaroan goia jotzen duen aldi kritikoan” (Madariaga, 2010: 63. Orr). Chomskyk bere teorian aldarrikatu zuen bezala, ikerlan askok demostratu dute bigarren hizkuntzan ere umeek jatorriko hiztunen gisako jabetze-sekuentziak izaten dituztela (Ruiz Bikandi, 2010).

Eskolara, etxetik ama-hizkuntza bakarra dakarten umeak nagusitu arren, dagoeneko elebidunak direnak ere egon badaude. Lehenengo multzoan sartzen direnei Ruiz Bikandik elebidun goiztiarrak izendatzen ditu, eta bigarren multzokoei familiatiko elebidunak. Azken hauek, etxean bi hizkuntzak ikasi eta aldi berean erabiltzen dituzte dituzten mekanismo eta estrategiak bi hizkuntzei egokitzeko. Bi kodeon arteko nahasketak pairatuko dituzte hasieran baina denbora gutxira aski ongi bereiziko dituzte. Bi hizkuntzak egoki garatzeko, bi hizkuntzek aberatsak eta osatuak behar dute izan, eta elebidunari elkartrukean aritzeko nahikoa aukera eskaini (Ruiz Bikandi, 2010).

Etxetik euren lehen hizkuntza (kasu gehienetan, erdara) ekartzen duten ikasleei dagokienean, eskolan izaten da bigarren hizkuntzaz jabetzeko unea. Haur Hezkuntzara sartu eta euskara ikasi behar dutela ohartzean, lo zituzten hizkuntza-mekanismoak eta prozesu kognitiboak martxan jarriko dituzte. Eta lehen hizkuntzaren jabekuntzan izandako antzeko prozesua izanen da, motelagoa hori bai (Ruiz Bikandi, 2010).

J. Cumminsek 80ko hamarkadaren hasieran “azpian datzan gaitasun komuna”³ kontzeptua garatu zuen, gizabanakoak erabilitako hizkuntza ezberdinek sistema kognitibo zentral beraren bitartez funtzionatzen dutela defendatuz. Ruizek bere lanean Cumminsen “azpian datzan gaitasun komuna” terminoa darabil, norbaiten hizkuntza-ezagutza adierazteko. Elebidunek egiten dituzten ikasketak euren ezagutzaren parte bilakatzen dira, eta jakintza hori norberak menperatzen dituen hizkuntza guztietan kanpora daiteke. Bereganatu duen ezagutza hori burmuineko konexioetan gordeta gelditzen dela dirudi, dakizkien hizkuntzetara itzuli edo azaleratu dezakeena. Prozesu edo transferentzia hori Cumminsen interdependentziaren hipotesiarekin lotuta dago. Lehen hizkuntza edo ama hizkuntzako gaitasunak bigarren hizkuntzan eragina dauka, eta aldrebes. Euskara eta gaztelaniaren kasuan, haxe esan nahi du horrek: gaztelanian (lehen hizkuntzan) jasotako irakaskuntza gaztelaniako gaitasuna sustatzeko eraginkorra izanen da, eta gaitasun hori euskarara transferituko da, euskararen eraginpean ongi gauzatzeko aukerarik baldin bada eta euskara ikasteko motibaziorik baldin badago. Hartara, euskara ama-hizkuntzatzat dutenek eta euskara haurtzaroan ikasi dutenek pareko maila eta emaitza akademikoak lortuko dituzte. Hori bai, aipatzekoa da hizkuntzaren menderakuntzari dagokionez, bigarren hizkuntzako umeek

³ Erdarazko *competencia subyacente común*, Cummins, 1980.

epe luzean -bost eta bederatzi urte bitarte- laguntza behar izaten dute jatorrizko hiztunen parean jartzeko (Cummins, 1994).

Aspaldiko kontua da elebidunen hizkuntzen ikaskuntzarako erraztasunaren ideia; zenbat eta arrakasta handiagoa izan bigarren hizkuntzaren irakaskuntzan, aiseago suertatuko da hurrengo hizkuntza baten (batzuen) ikasketa, pertsona horrek mekanismoen aktibatzea erraztu eta hizkuntza berri horren barne-legeak aterako baititu (Ruiz Bikandi, 2010). Honen adibide dugu, Lasagabasterrek eta Sierrak 2005ean plazaratutako liburuan, Cumminsek idatziriko 6. Kapituluan.

En el País Vasco, los estudiantes de centros escolares donde el euskera era la lengua de instrucción y que se estaban formando como hablantes bilingües y alfabetizados en dos lenguas superaban significativamente en pruebas de inglés a los estudiantes monolingües que asistían a centros en los que el castellano era la lengua vehicular (*Multilingüismo y Multiculturalismo en la escuela*, Cummins, 2005: 220. Orr).

Cumminsen Interdependentziaren hipotesiak, programa elebidun edo eleanitz baten bidezko edozein hizkuntzan emandako irakaskuntzak ezagutza kontzeptuala, estrategia kognitiboak, kontzientzia metalinguistikoa eta ezagutza linguistiko zehatza sortu dezakeela baieztatzen du, non hauek guztiak gizabanakoak duen azpian dagoen sistema kognitibo⁴ delakoaren osagai integratu erabatekoak bihurtzen diren. Azpian dagoen sistema kognitiboaren barne hasieran aipatutako azpian datzan gaitasun komuna dago, non kasu honetan, haur elebidun batek euskara eta gaztelania menperatzen dituelarik, bi hizkuntzok sistema kognitibo zentral beraren bidez funtzionatzen dutela azaltzen duen. “When a person owns two or more languages, there is one integrated source of thought” (Baker, 1996: 147. Orr). Hau da, pertsona batek bi hizkuntza edo gehiago menperatzen dituenean pentsamendu-iturri integratu bakarra erabiltzen du.

[...] Garapen interdependiente bezala ezagutzen den hatsarrea proposatzen du. H1en eta H2ren arteko zenbait trebetasunetan elkar menpekotasuna gertatzen dela adieraziko du. [...] Baina zerk ahalbidetzen du x hizkuntzatik y hizkuntzara hizkuntza trebetasunak mailegatzeara? Cumminsek iradoki zuen hiztun elebidunengan

⁴ Sistema cognitivo subyacente del individuo, J. Cummins, *Multilingüismo y multiculturalismo en la escuela*, 2005.

badagoela bi hizkuntzen jakintzatik haratago dagoen sakoneko edo azpiko gaitasun komun bat, “*common underlying proficiency*” (CUP) delakoa, bi hizkuntzentzat komunak liratekeen gaitasun kognitiboz eta akademikoz osatua. Hau horrela, hizkuntza bakoitzaren ezaugarriak azalekoak lirateke, eta hauen azpian legoke, berriz, sakoneko gaitasun komun hori (Idiazabal & Manterola, 2009: 473-474. Orr).

Cumminsek beraz, elebitasuna defendatzen du, kognitiboki eta akademikoki onuragarria dela dio. Elebitasuna mesedegarria izan dadin, lehenengo hizkuntzaren garapen egoki bat gauzatu behar da. Bigarren hizkuntza bateko konpetentziaren garapena, neurri batean, lehen hizkuntzan garatutako konpetentziaren araberakoa izanen da. Teoria honek bi hizkuntzon garapenaren arteko harremana azaltzen digu eta haur elebidun batek lortzen duen bigarren hizkuntzaren konpetentzia-maila erakusten digu, zeina partzialki proportzionala den lehen hizkuntzan lortutako mailaren funtzioarekiko, bigarren hizkuntzarekiko erlazio intentsibo bat ematen hasten den momentuan izanik azpimarratuz.

Izan ere, bigarren hizkuntzaren jabekuntzaren prozesua ez da kontu sinplea. Orain arte eragile psikosozialek edo hobeki esateko, norbanakoaren ezaugarri pertsonalek bigarren hezkuntzaren jabekuntzan duten eragina aztertu dugu. Urizek bere lanean, ezaugarri pertsonalei ez ezik, *input* eta *output* eragileei ere erreferentzia egiten die haurrak bigarren hizkuntzaren eskuratze prozesuan. Esan nahi dena da, finean, “faktore psikologikoez gainera, pertsona bere ingurune soziolinguistiko eta kulturalean ezartzen eta taldeko kide dela markatzen duten faktoreek oso garrantzia handia dutela” (Ruiz Bikandi, 2010: 69. Orr). Ikasgela batean, non jatorri linguistiko, kultural edo sozial ezberdinetako haurrak biltzen diren, horrek suposatzen duen sentiberatasuna eta aniztasuna kontu handiz zaindu behar da eta aintzakotzat hartu bigarren hizkuntzaren irakas-ikasketa prozesuan.

Itzul gaitezen, baina, Ruizek bigarren hizkuntzaren jabekuntzan bereizten dituen hiru faktoreetara. Faktore hauek elkarlanean aritu behar dira hizkuntza menderatzea ziurtatzeko. Lehenik eta behin, *inputa* dugu. Demagun jatorri erdalduneko haur bat D ereduan matrikulatua izan dela eta euskararen jabekuntzaren prozesuan dagoela. *Input* bezala ulertzen dugu, ikasleak bere ikas-prozesuan aurkitzen dituen hizkuntza-ereduak (euskara-ereduak), ahozkoak zein idatziak, eta zeintzuoi esker ikasleak

ikaskuntza prozesua gauza dezakeen. Ikasleak ezagutza kanpotik barrura jasotzen du. Ikasgelan, irakasleak hizketa aberatsa izatea, hura behar bezala menperatzea eta komunikatzeko trebetasuna egokiro garatua izatea oso eraginkorra izanen da haurrak jasoko dituen ezagutzak ongi errotuak egon daitezen eta haren komunikazioari eusten eta bide ematen dioten estrategiak martxan jarri daitezen. Ikasleek hizketan trebatzeko aukerak izan behar dute, beraz komunikazioa praktikara eraman behar dute eta ez soilik irakaslearengandik hizketa jaso. Ruizek, halaber, Cummins-ek bezala, bigarren hizkuntzaz jabetzeko irakurketa-idazketa prozesua gailentzen du. Eta hau ere irakaslearen zereginetako bat da. “Bistakoa da irakurtzeak era guztietako ezagutzak garatzerakoan duen garrantzia. Horregatik, jarriotasunez irakurtzen irakastea zeregin behinenetako bat da eskolarentzat” (Ruiz Bikandi, 2010: 236. Orr). Areago, “ikasleak, maiz, berarentzat bigarrena den hizkuntzan ikasten du irakurtzen” (Ruiz Bikandi, 2010: 236. Orr). Gaur egun kontu jakina da bigarren hizkuntza txikitatik ulertzen hasita, hizkuntza horretan irakurri eta idaztea artekari inportanteak izanen direla bigarren hizkuntzan ahoz ikasi duten hori finkatzeko eta ezagutza hedatzeko. Gainera, idazketak beste edozein ariketak egin lezakeena baino askoz gehiago eragiten du hizkuntza-hausnarketa. Idazketa eta irakurketa prozesuetan lehen hizkuntza mesedegarria suertatzen da bigarren hizkuntzako komunikazio gaitasuna garatu dadin.

Bereziki esanguratsua irakurketa/idazketa trebetasuna litzateke. Lehen Hizkuntzan irakurtzeko gaitasuna lortzeak bigarrenaren bidea asko errazten du:

“To the extent that instruction in Lx is effective in promoting proficiency in Lx, transfer of this proficiency to Ly will occur provided there is adequate exposure to Ly (either in school or environment) and adequate motivation to learn Ly” (Cummins, 1981; Cummins 2000tik (38. orrian) jaso). [...] Cumminsen ustez, idazketa-irakurketa gaitasunak, kontzientzia fonologikoa eta ahozko ekoizpenaren zenbait alderdi pragmatiko (Cummins, 1979/1983) hizkuntzen arteko interdependentziaren lekuko lirateke (Idiazabal & Manterola, 2009: 474. Orr).

Irakurketa eta idazketa prozesuak orduan, garrantzi handikoak dira bigarren hizkuntza bat barneratzeko garaian. Eta prozesuok *input* fenomenoaren baitan leudeke, haurrak kanpotik jasotzen baitu honen ezagutza bermatuko duen influentzia.

Inputa inportantea da, baina *outputik* gabe ez dago hizkuntza zuzenki ikasterik. *Outputa* ikasleak sortzen duen lengoaia da, ahozkoa zein idatzia. Hau da, prozesu hau ikasleak eraiki dituen eta barnean dituen ezagutzak barrutik kanpora azaleratzean datza. *Inputa* egoki ematen bada, *outputa* egoki gauzatuko da. Aitzitik, “gaizki eratutako *inputak* gaizki eratutako *outputa* dakar” (Ruiz Bikandi, 2010: 73. Orr). Ikaslea kanpoko inguruneak bideratutako esperientzia eta jakintzaz horniturik (*inputa*) bere barnean hizkuntza garatuz joango da (*outputa*). Eta modurik onena ikasleak komunikazio-praktikarako aukera izan dezala da, horrela bigarren hizkuntzaren jabetasuna bermatuz.

Ama-hizkuntza bakarra duen gizabanakoa ez da elebidun bihurtzen egun batetik bestera. Ama hizkuntza ongi asimilatua duen norbait prozesu kozkortsu batetik igarotzen da bigarren hizkuntza eskuratu arte. Eta tarteko prozesuan, ikasten joan ahala, fenomeno ezberdinak ematen dira. Ikasleak tarte-hizkuntzak garatzen ditu eta, ondorioz, akatsak edo interferentziak ere bai. Hau da, jatorrizko hizkuntza sendo batetik xede-hizkuntzara abiatzen da eta bidean tarte-hizkuntzak agertzen dira. Ezbairik gabe, lehen hizkuntzak tarte-hizkuntzan eragina dauka: “mailegua, interferentzia, transferentzia -positiboa zein negatiboa-” (Uriz, 2010: 79. Orr) bezalako eragileak, esaterako. Lehen hizkuntzako arauak tinko jarraitzen dute eta ez da harritzekoa ikasleek haiengana jotzea ulermen eskean. Irakasleak zuzenketa onuragarriak -inplizituki edo esplizituki- egingen ditu eta denborarekin ikaslea barne-koherentzia bilatuz joanen da. Hala, ikasleak *outputa* egoki garatuko du.

Bigarren hizkuntzaren jabetasun eragiten duten faktoreez mintzatzen hasi garenean, ezaugarri psikologikoak ere aipatu ditugu. Sobera lerro eskaini dizkiegu honezkero ezaugarri pertsonalei edo, arestian izendatu bezala, aldagai psikosozialei (jarrerak eta motibazioari, bereziki). Baina komenigarria ikusten dugu, gaiari bukaera hertsia emateko, bigarren hizkuntzaren menperatzean zein ezaugarri pertsonalek eragiten duten. Adina eragileetako bat da, ikerketa gehienek diotenaren arabera elebitasun goiztiarra da onuragarriena, sei urte inguru horretan garai kritiko bat dagoelako non pertsonak erraztasunak garatzen dituzten bigarren hizkuntzaz jabetzeko. Epe kritiko hori hamar urtetara zabalduko litzateke eta hortik aurrera ikaskuntza ez litzake horren eraginkorra izan. Gaitasunak ere zeresan handia du, eta honekin lotuta faktore

emozional eta kognitiboek. Beste modu batera esanda, adimenak eta emozioak hizkuntza bat hobeto edo okerrago ikasteen eragina dute. Honetaz aparte, motibazioa eta jarreraren arabera ikaskuntza aberatsagoa ala pobreagoa lortzen da. Funtsean esan dezakegu, jarrera positibo batek, motibazio integratzaile batek eta autoestimua hizkuntza hobeki menderatzen laguntzen dutela eta arrakasta erakarri edo sorrarazi dezaketela.

Bigarren hizkuntzaren jabeakuntza eta barneratze-prozesuan eragiten duten faktoreak behin analizatuta emanen diogu amaiera atal teorikoari.

3. ATAL PRAKTIKOA

3.1. Funtsezko terminologia

3.1.1. Hezkuntza mailan: Haur Hezkuntza. Hizkuntza.

Has gaitezen oinarritzotik. Hezkuntzak irakatsi edota hezi esan nahi du.

Hezkuntza ezagutzak, baloreak, ohituak eta jokabideak transmititzen dituen gizarte-prozesua eta horren emaitza da. Sozializazio eta kontzientziazio kultural, moral eta konduktualaren prozesu gisa ere uler daiteke⁵.

Hezkuntzaren barruan, Haur Hezkuntza aurkitzen dugu, berez, derrigorrezko eskolara joan aurretik, haurrak familian eta familiarik kanpo jasotzen duen hezkuntzari dei geniezaioke. Hortaz, haurra eskolatu baino lehenagoko hezkuntza prozesu osoa litzateke.

Zentzu akademiko estuagoan, aldiz, Haur Hezkuntza derrigorrezko eskolatzearen aurreko hezkuntza prozesu arautua eta erakundeek bideratua da. Haur Hezkuntzaz ari garenean, hezkuntza helburutzat duten erakundeetan eta langile profesionalen bidez egiten dena esan nahi dugu, hau da, umeari hezkuntza-esperientzien multzo koherentea eskaintzen dion eskola garaia eta bere ikasketak eta garapen-ahalmenak bultzatzen dituen⁶.

⁵ <http://eu.wikipedia.org/wiki/Hezkuntza> webgunetik jasoa

⁶ Gizarte eta Kultur Ingurunearen Ezaguera. UPV-EHU

1990eko Hezkuntza Erreformatarako Legearekin batera Haur Hezkuntzarako definizio berri bat iritsi zen; eremu ezberdinen (sozio-, kognizio-, hizkuntza-, motor eta oreka pertsonalezko eremuen) garapen bultzatzailea duen hezkuntza-etapa bezala izendatua izan zen eta ez gordeleku edo haurtzaindegi soil gisa.

Definizio berri honek eginkizun anitz dakartza berekin. Landu beharreko alorretako bat, esaterako, hizkuntza dugu. Atal honetan ezartzen den helburua komunikazioko trebetasunak garatzea da, hizkuntza, adierazpide eta irudikapenerako bide desberdinetan. D eredua duten eskolek euskaren ikaskuntzari eta ikasleen euskalduntze prozesuari erreparatu behar diote eta norabide horretan jardun, eta zonalde misto edo ez-euskaldun batean egonez gero gogotik aritu beharra dago.

Haur Hezkuntzaren eta, oro har, Hezkuntzaren barnean konpetentzia ezberdinak lantzen dira; horietako bat hizkuntza dugu. Hizkuntza komunikazio sistema konplexuak bereganatu eta erabiltzeko giza gaitasuna da. Eskolaren funtzioa hizkuntzaren eta komunikazioaren garapena da, ahozko hizkuntza baita hizkuntza idatzia ere. Jarraian, haurraren hizkuntzaren jabekuntzaren prozesua azaltzen duguten zenbait aditu aurkeztuko ditugu⁷.

- Chomskyk eta haren korrontekoek hizkuntza mintzamina dela diote, gizabanakoek beren baitan sortzen duten hitz egiteko gaitasun berezia. Gizakiak hizkuntza ikasteko ahalmen berezia du baina inguruaz baliatu behar da egoki garatzeko. Ikuspegi honek izaera psikikoa edo kognitiboa du eta gizarteko kide guztiok dugun barne funtzioa da; bestela esanda, ikaskuntza odolean daramagu. Hitzunek, kanpoko ingurunearen arabera (jasotako estimuluak antzemanek, aurkeztuak zaizkigun giza-ereduak imitatuz...) garatzen duten baitako gaitasuna da hizkuntza. Hizkuntzaren jabekuntzan funtzio bikoitza ematen da, batetik input (barrura doana) eta bestetik output (kanpora doana) prozesua. Hizkuntzak input-a du eta haurrak barneratu eta ikasi egiten du. Haurraren hizkuntzaren jabekuntzaren sorrera mundu mailan bertsua da, unibertsala, beraz munduko haur guztiak fase berdintsuetatik igarotzen dira hizkuntza ikasterako orduan. Hizkuntza, pentsamendua bezala, denborarekin eta heldutasunarekin garatzen den zerbait da.

⁷ Haur Hezkuntza Gradu II. Mailako Hizkuntzaren Didaktika ikasgaitik jasoa

-
- Piageten hizkuntzaren jabekuntzaren prozesua honela defini genezake: Umea imitaziotik abiatzen da, barneratzen duen arte. Joko sinbolikoan oinarrituko da, poliki-poliki aurrean duena ez imitatzerara heldu arte. Orduan hizkuntza-zeinuetara pasako da eta irudi mentala agertuko zaio. Eta hortik hizkuntzara pasako da, hizkuntza erabiltzera. Piagetek hizkuntza egozentrikoaz hitz egiten digu, haurrak 3 urtetan duen hizkuntza gisa. Lengoaia pentsamenduaren produktu dela defendatzen du. Hortaz, umeak kanpoko estimulua bere eskema eta estrukturetara egokituko ditu pixkanaka. Hizkuntza egozentrikotik sozializatu izatera pasatzen da.

Piagetek bi aro bereizten ditu, sentimugitzezko aroa eta aurre-eragiketen aroa. Aldi berean bi arook aro siniotikoa edo sinbolikoa osatzen dutela aipatu beharra dago. Sentimugitzezko aroan bi hizkera mota aurkitzen ahal ditugu: egozentrikoa eta sozializatua. Hizkuntza egozentrikoan haurrak bere buruari hitz egiten dio komunikazio-helbururik gabe eta ekintzaren bidez ikasten du. Ondoren hizkuntza sozializatua ematen da, non komunikazio-helburua bai dagoen eta haurra helduen hizkuntzara hurbiltzen den. Aurre-eragiketen aroan, berriz, funtzio sinbolikoen eraikuntza ematen da. Haurrari sinboloak agertzen zaizkio lehendabizi eta joko sinbolikoa gero. Orduan hizkuntza-zeinuak erabiltzen hasiko da.

- Azkenik, Vigotsik dio hizkuntza sozializatua den zerbait dela eta haurra pixkanaka barneratuz joaten dela, alegia, egozentrikoa bihurtuz joaten da. Vikotskyk dioena Piagetek dioenaren aurkakoa da. Hizkuntza ez da barreneko zerbait, pentsamendu eta jokaerarekin batera sortzen baita hizkuntza. Inguruaren eragina nabarmentzen du bai eta kanpotik emandako irakaskuntzaren laguntza ere. Ikaskuntza kanpotik barnera ematen da (eta ez barnetik kanpora Piagetek dioen bezala). Hortaz, umeak kanpoko estimuluen laguntzarekin osatuko du bere pentsamendua eta ondorioz, hizkuntzarako gaitasuna. Hizkuntzaren jabekuntzan Garapen Hurbileko Eremua aurkitzen dugu; ume batek egin dezakeenaren eta laguntzarekin lor dezakeenaren arteko eremua litzateke hau. Laguntzarekin ikaskuntza handitzen da, bere garapena bultzatuz. Haur batek egin dezakeen hori berak bakarrik lor dezake. Baina haurraren ikaskuntza handitu dadin gehiago eskatzen zaio (helburu altuagoak),

orduan garapen potentzial baten inguruan hitz egin beharko genuke. Horrela, ikaskuntza eragingarria izanen da umearen ahalmenetatik gora dagoelako eta bere esfortzuarekin eta helduen laguntzarekin aurrerapausoak ematea posible delako.

Bizi garen gizartea eta indarrean dagoen bertako hezkuntza-sistema nolakoa den aintzat hartuta, egungo irakasle batek egiten duena Vigotskik proposatzen duena dela ondoriozta daiteke. Egungo eskola konbentzionaletan, orokorrean, eta teorian esaten denarekin kontra, ez da ikasle bakoitzaren erritmoa errespetatzen, ez zaio behar lukeen denbora eskaintzen bera izan dadin bere momentuan errealitatea eta ezagutzak deskubritzen dituen, eta ikasleak etengabe aurreratzen eta etorkizunerako prestatzen ari gara. Hori dela eta, hezkuntza-sistema honen parte diren ikastetxeetan, irakasleen esku hartze eta laguntzaren bitartez haurren ikaskuntza areagotu eta aurreratu egiten da, bere gaitasuna handitu eta beren garapena alor guztietan osatua izan dadin ahalbideratuz. Vigotskik defendatutako Garapen Hurbileko Eremutik gertu legoke metodologia hau. Garapen potentzial batez ari gara, non irakasleen interbentzioa eta laguntza ezinbestekoa den ikasleen ikaskuntza bideratzeko eta aberasteko; horrela, lortu zezaketena baino gehiago erdietsi eta ikaskuntza esanguratsu bat ematea lortu nahi da.

Hizkuntzaren jabetzaren prozesuaren teoria aditu ezberdinen eskutik aztertu ostean, haurraren hizkuntzaren garapena nolakoa den aztertuko dugu.

3.1.2. Haurraren garapen kognitibo-linguistikoa⁸

- Hizkuntzaren garapen goiztiarra (0-3 urte)

Haurrek hizkuntzarekiko atentzio goiztiarra garatzen dute. Ekintza hau, hizkuntza bere osotasunean garatu ahal izateko oinarri da. Haurrek izaten duten hizkuntzaren hasierako pertzepzioari lotuta, ikerketa ezberdinek ondorioztatu dutenez, haurrek 6. hilabetea ama hizkuntza bereizten dute. Jaio aurretik ez dituzte xehetasun fonetikoak bereizten, bai ordea informazio suprasegmentala (intonazioa, erritmoa ...). Jaio eta gero garapena poliki-poliki ematen da. 12 hilabeteak betetzean umeak ezaugarri

⁸ Haur Hezkuntza Graduako lehenengo mailako Psikologia ikasgaietatik jaso

fonotaktiko asko ezagutzen ditu, batez ere hitzen bokalizazioa eta soinuak. Garai honetan ume batek bere ama hizkuntzan existitzen ez diren hitzak ez ditu barneratuko.

Hizkuntza baten hitzak identifikatzea ez da erraza. Hitzen limitea identifikatzen laguntzen duen prozesua Hizkeraren Segmentazioa bezala ezagutzen da. Segmentazio egokia eginen da hizkuntza ongi menperatzen denean. Haurrek informazio prosodikoa (intonazioa eta azentua) eta ondoren fonetikoa (soinu taldea) erabiltzen dute hizkuntza barneratzen hasteko. Haurrak lehenengo urtean zehar soinu ezberdinak emititzen ditu. 6-8. hilabeteen lehenengo bokabloak esaten hasten dira. Hau garatuz joanen da eta lehenengo hitzak agertzen hasiko dira. Bokabloak eta keinu fisikoak bateratzen joaten dira lehenengo urtetik aurrera eta pixkanaka hizkuntza garatzen joaten da. 14- 18 hilabeterekin lehenbiziko hitzak esango dira. Fase honetan keinu sinbolikoak (keinu fisikoak) eta protohitzak (intentzioarekin esandako hitzak) agertzen dira.

Hasierako hitzek oso estruktura sinplea dute (kontsonante-bokala-kontsonante-bokala) eta egoera oso konkretu eta ohikoetan agertuko dira. Baina hitzak esan aurretik haurrak badu hiztegia bereganatuta, eta horrek esan nahi du ulermena hizkera baino lehenago agertzen dela.

Laburbilduz, hitz bakarra esateko prozesu konplexu bat martxan jarri behar dela esan daiteke. Hiztegia 2. urtetik aurrera oso azkar handitzen da eta bizitza osoan zehar garatuz joango da.

ADINA	BOKABLOAK
0-6 aste	bokalizazio erreflexuak eta soinu begetatiboak
6-16 aste	soinuak eta irribarreak
16-30 aste	kontsonanteen soinuak; g,j
6-10 hil	hitz motzak esan (k-b-k-b), mama, tata...
10-14 hil	hitz motzak baina konplexuagoak; A-BA-TA, E-BI-BI
14-18 hil	protohitzak; hitz motzak baina intentzioarekin (ogia)
18-20 hil	lehenengo haur hiztegia

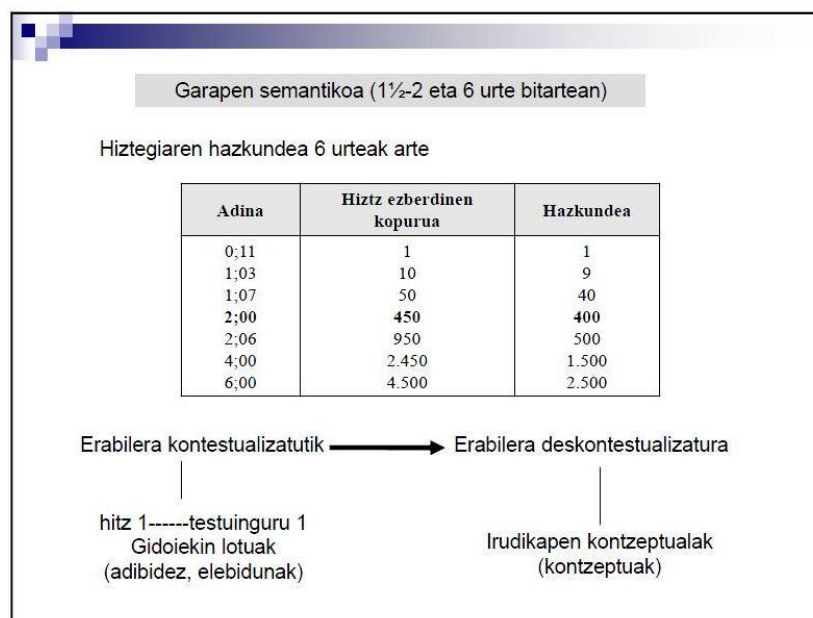
1 irudia. Haurren hiztegiaren garapena

3-4 urterekin haurrak egoera natural batean elkarrizketa bat mantentzeko gaitasuna, lengoaia ulertzeko gaitasuna eta iraganean eta etorkizunean hitz egiteko gaitasuna lortu behar du. 6 urteekin hizkuntzaren edozein soinu ongi ahoskatzen du nahiz eta

arazoak sor daitezkeen hitz oso luze eta konplexuetan. 6- 7 urteekin ahoskera eta gaitasun fonologikoak asko hobetzen dira eta honek irakurmen eta idazmen-prozesuan laguntzen du.

Komunikazioaren garapena eta hizkuntza modu egokian garatu ahal izateko, Eskuraketa Naturalaren Modeloa dugu. Helduok modu inkontzientean haurrekin interakzionatzeko erabiltzen ditugun estrategia oro estimulatzaileak da. Eskuraketa naturalaren modeloa, egoera ohikoetan ematen da. Haurra motibatzeke egiten diren ekintzak dira eta normalean hiztegi tonu atsegin eta onuragarri batean.

Bestalde, ondoren dugun taula urteak aurrera haurrak hizkuntzan izaten duen garapenaren adierazpide da. Oraingoan, 2 urte ingurutik 6 urteak arte haurrak barneratuak dituen hitz-kopuruaren eboluzioa erakusten da. Taula hori ume elebarratetik ateratako datuez osatuta dago.

2 irudia. Haur elebarraren hitz-kopurua adin ezberdinetan

Bi urteko haur elebarraren hiztegia 450 hitzetakoa bada adin bereko haur batena bikoitza beharko lukeela izan pentsa liteke. Alegia, haur elebidun bat 6 bat urterekin 9000 hitz inguru barneratu, ezagutu eta identifikatuko lituzke, bi hizkuntzetan. Ideia honi Pearonek (1995) iharduki zion ordea. Aditu honek ondorioztatu zuenaren arabera, adin bereko ume elebidunek elebarrak baino hiztegi txikiagoa zuten eskura.

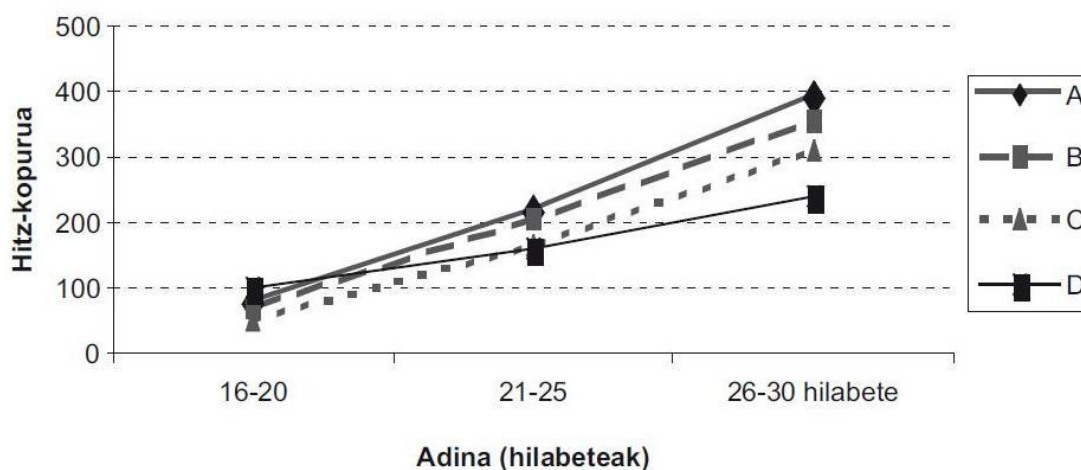
Dena den, bi hizkuntzetako hiztegiak kontuan hartuta (kontzeptuak soilik batuta, eta ez hizkuntzetan errepikatutako hitzak), haur elebidunek elebakarren adina hiztegia zutela ohartu zen. Izan ere, zenbat eta *input* handiagoa izan, orduan eta hiztegi handiagoa bereganatuko du haurrak hizkuntza horretan, eta alderantziz (Barreña, I. Garcia eta M.J. Ezeizabarrena, 2009, 69. Orr).

Gogoan izan behar da elebakarrak hizkuntza bakarrean jasotzen duela input osoa, eta elebidunak inputa hizkuntza biren artean banatu duela. Baliteke, beraz, elebidunak gramatika eta sintaxia garatu aurretik behar duen masa lexiko kritikoa ezagutzeko aldi handiagoa edo luzeagoa behar izatea, adinak emango liokeen aldia hain zuzen ere. Hots, elebidunak, beharbada, elebakarrak baino adin handiagoa beharko du izan gramatika eta sintaxia garatzen hasterakoan (Barreña, I. Garcia eta M.J. Ezeizabarrena, 2009, 77. Orr).

Hori dela eta, beharbada ume elebidunek denbora gehiago edo aldi luzeagoa beharko dute elebakarren hizkuntzan adina hiztegi bereganatzeko, une berean bi hizkuntzekin dihardutelako lanean.

2009an Barreñak, Garciak eta Ezeizabarrenak ikerketa bat burutu zuten D ereduan matrikulatutako haurren hiztegi kantitatea jasotzeko. Horretarako haurrak lau taldetan aztertu zituzten, segun eta nolako *inputa* zuten hauek. A taldekoak euskal elebakarrak lirateke, haien *inputa* erabat euskalduntzat jo genezake (%90). B taldekoek bere ingurugiroan euskararekiko zuten harremana esanguratsua litzateke ere bai (%60-%90). C taldekoen *inputan* euskarak ez zukeen beste hizkuntzarekiko nabarmentasunik edukiko (%60-%40). Eta D taldeko ingurunean ordea, euskararekin harreman eskasa zuten (%40 baino gutxiago). Ondorengo irudian emaitzak ikusgai ditugu.

Haurrek ekoizten duten masa lexikoaren garapena (batez bestekoetan) adinaren eta euskarazko inputaren arabera

3 irudia Haurren euskarazko hitz-kopurua duten adina eta *inputaren* arabera

Inputari dagokionean, euskarazko *inputa* handiagoa duten umeen hitz-kopurua handiagoa da ere bai; honela, A taldekoek 244 hitz inguru ekoizten dituzte, B taldekoek 251 inguru, C taldekoek 187 hitz inguru eta D taldekoek 184 inguru, beti ere batez bestekoetan gabiltzalarik. Aipagarria da nola A eta B taldeen artean ez dagoen alde nabarmenik, ezta C eta D multzoen artean ere (Barreña; et al, 2009). Dena dela, azpimarratu nahiko genuke aldaketa adierazgarria ez dela kasik 25 hilabeteak bete arte ematen.

Edozelan ere, nabaria da 26 hilabeteetatik aurrera euskara gehiago edo gutxiago entzuteak baduela eragina garatutako euskarari, zenbat eta gehiago entzun aukera handiagoak baititu haurrak lexikoa, morfologia zein esaldi luzera bizkorrago garatzeko. Gertatzen diren aldeak, gorago esan den legez, soilik dira esanguratsuak 26. hilabetetik aurrera eta euskara gutxien entzuten duen taldeko haurrekin alderatuta (Barreña; et al, 2009: 79. Orr).

25-26. hilabetetik aitzina D taldekoak dezente atzerago gelditzen direla garbi ikusi da Barreña eta abarren ikerlanean. Eta antzeko konklusioetara heldu ziren Pearson eta besteak (1995, 1997). “Ikertzaile hauek ondorioztatu zuten elebidunak ez zirela elebazarren mailara iristen hizkuntza bakoitzean. Halere, konturatu ziren

ezberdintasunak 25 hilabetetik aurrera hasten zirela azaleratzen” (Barreña; et al, 2009: 83. Orr).

Ondorioz, aurretik behin eta berriz defendatu dugun “elebidunek elebakarrek baino emaitza hobeak lortzen dituztelako” ideia ez litzake baliagarriegia izanen adin txikikoengan, aztertu berri dugunaren arabera. Izan ere, aipatu berri ditugun autore hauen arabera, elebidunen bi hizkuntzak tipologikoki desberdinak direnean eta bakoitzak hiztegi propioa duenean (euskara eta gazteleraren kasuan, adb), adin bereko elebidunek ez dituzte elebakarrek baino emaitza askoz ere hobeak lortzen. Urteak pasa ahala ordea, Ruiz Bikandik eta Cumminsek dioten moduan, haurrak euren adimena eta pentsamendua garatzen doazen heinean, hizkuntzekiko gaitasuna ere garatuz joanen dira eta errazago egingen zaie hizkuntza gehiago menderatzea (ingelese, esaterako).

- Testuinguru elebidunetan mintzaira ikastea.

Gaur egun elebiduna izatea ideala da. “Bi hizkuntza-sistema izan eta edozein egoeratan antzeko erraztasun eta eraginkortasunarekin erabiltzeko gai den gizabanakoa” (Siguan, 2001) da elebiduna izatea, edo gorabeheren arabera bi hizkuntzak egoera ezberdinetan erabiltzeko gai den pertsona. Eta eleaniztasuna, elebitasuna hizkuntza bat baino gehiagotara hedatzea da, hots, gutxienez hiru hizkuntz menperatzea. Haurtzaroan izaten da gizabanakoak hizkuntzak bereganatzeko garairik onena, zehazki 3-4 urteak bete arte, orduan izaten delako hizkuntzak ikasteko gaitasun handien dugun aroa. Ondoren ere epealdi sentsible edo kritiko bat dago 12 urteak arte iraungo duena. Ume elebidunaren garapenaren faseak ondorengoak liratezke.

- Prozesu fonologikoa. Txikitatik bi hizkuntza entzuten badituzte, hauek bereizi eta diskriminatzen dituzte. Hizkuntza bat baino gehiagorekiko esperientziak pertzepzio-bereizketa mesedetzen du, ez du zailtzen.
- Prozesu lexikoa. Mintzaira garatzen hasten denean, haurrak hiztegi sistema bakarra du (lexikoa); hau da, bi hizkuntzetako hitzak ezagutzen ditu baina itzulpen parekideak saihesten ditu, bi hizkuntzetan gauza bera esan nahi duten hitzak edo esamoldeak. Hiztegia bereganatzeko bigarren etapan, hizkuntza bakoitzean denbora batez erabiltzen ari den hitzentzat parekidetasun sistema eraikitzen hasten da haurra. Badaki gauza, objektu edo egoera berdinek izen desberdina dutela hizkuntza bakoitzean. Baina jabetze lexikoaren bigarren

etapan eboluzioa nabaria izaten den arren, prozesuan bi hizkuntzak “nahastu” egiten dira batzuetan.

- Prozesu gramatikalak. Bi hizkuntzak modu orekatuan entzun eta erabiltzen baditu, hizkuntza bakoitzean haur elebakarren antzeko ikaskuntza gramatikala egiten du. Haur elebidunak hizkuntzez jabetzeko hasierako aldiaren ondoren ohartzen dira arau morfologiko edo sintaktiko batzuk hizkuntza batekoak edo bestekoak direla eta banatuta jarraitu behar dutela. Bereizteko aldi hau hizkuntza-garapen osoan ematen da.

Hizkuntzak txikitatik ikastea askozaz mesedegarriagoa da, haurrek helduek baino errazago eta modu eraginkorragoan barneratzen dutelako mintzaira. Bizitzako lehen urteak bereziki aproposak dira hizkuntzak bereganatzeko. Batetik, arrazoi biologikoak direla eta, burmuinaren funtzionamenduari eta plastikotasunari dagozkionak. Inguruarekin zerikusia duten arrazoiak ere aurkituko ditugu, garapenaren aldi horretan elkarreragin komunikatiboan emandako baldintzek hizkuntza(k) bereganatzea ahalbidetzen dutelako. Eta azkenik arrazoi kognitiboak eta arrazoi pertzepziozkoak direla eta, haurrak erraztasuna izanen du hizkuntza(k) barneratzeko.

Hori bai, haur batendako elebitasuna positiboa izanen da, beti ere ...

- Bi hizkuntzetan behar adinako ezagutza maila lortzen bada, bakoitzean harreman eta elkarreragin egokia egon delako.
- Bigarren hizkuntza ikastetxean ikasten duten haurren kasuan, ama hizkuntza ongi garatua izan bada.
- Familiako aurrekariak aldekoak baldin badira (kulturalak, afektiboak, sozialak). Modu honetan elebitasuna egoki ezarri eta ondorio positiboak izanen ditu.
- Bi hizkuntza menperatzeak gizartean prestigiorik sortu ezean, egoera konpentsatzeko estrategiak erabiltzen baldin badira, eskolako, gizarteko eta abarreko murgiltze-programen bidez.
- Eta, batez ere, gurasoen, irakasleen eta hezitzaileen jarrera eta asmo positiboak badira haurraren garapenarekiko. Familiei dagokienean, gurasoek jakin beharra dute elebidun izatea ez dela etxean hizkuntza bat eta eskolan beste bat hitz egitea.

3.2. Elebitasuna

Badugu gako-hitza. Elebitasuna gaur egun aski entzuna den terminoa dugu. Felix Etxeberriak elebitasuna kontzeptuaren inguruan ezein definizio baino egokiago bat ezagutarazi zuen *Elebitasuna eta Hezkuntza Euskararen Herrian* lanean, Euskal Herriko testuingurura egokitutako definizio baten aurrean aurkitzen garelako. Afera da elebitasunaren esanahi orokor baten bila alferrik gabiltzala, termino honen inguruan hamaika interpretazio ezberdin daudelako eta ezinezkoa delako denentzat baliozkoa litzakeen definizio bakarra lortzea (Van Overbeke, 1972). Ideia honetatik abiatuz, Etxeberriak bere definizioa proposatu zuen, beste askorekin kontrajarria izan litekeena apika, baina gure lurraldean bizi dugun egoerarekin bat datorrena. Bere hitzetan, pertsona elebiduna, “bigarren hizkuntzako (2. H) hizkuntz trebetasunetakoren batean, maila handixeago edo txikixeagoan, halako gaitasun bat aurkezten duen eta, beraz, hizkuntza horretako hitzuneekin nolabaiteko komunikazioa ezartzen duen hura da” (Etxeberria, 1999: 21. Orr). Edota beste era batean esanda, elebitasunak “bi hizkuntza menderatzen dituen pertsonaren egoera adierazten du, bi hizkuntza horietako bakoitzean hitz egiten dutenekin oinarrizko maila batean komunikatzeko hizkuntza trebetasun minimo -ahozkoa nahiz idatzizkoa- duena” (Etxeberria, 1999: 22. Orr). Egile honek adierazten duen moduan, Euskal Herrian funtsezko elementu batzuk daude: batetik, gaztelania edo frantsesaren gaitasun-maila orokortua dagoela, eta bestetik badagoela euskararen gaitasun-maila bat non, zonaldearen arabera, euskararen ezagutza minimoetatik hasi eta euskal hizkuntza zeharo menperatzera iristen dena.

Etxeberriaren esanetan, elebitasunak esanahi bikoitza aurkezten du; alde batetik arazo bat suposatzen du, hots, bi hizkuntza edo gehiagoren arteko harremana, eta beste alde batetik, hizkuntza bakoitzak bere baitan daramatzan eduki kulturalak. Esatea badago pertsona elebidun bat pixkanaka bere bigarren hizkuntza hobetzen (edo txartzen) joan daitekeela, “hizkuntza garapeneko etapa edo fase desberdinetatik pasatu ondoren [...] esan nahi baita, elebidunaren egoera ez dela zerbait mugatua, baizik eta malgua eta zabala, eta ez dela behin betikoa ere” (Etxeberria, 1999: 21. Orr).

3.2.1 Elebitasunak dituen onurak eta kalteak

Hauxe elebitasunaren inguruko sailkapena, bai abantailak baita desabantailak ere aurkeztuz iturri ezberdinetatik jasotako informazioaz baliaturik.

1 taula. Elebitasunaren inguruko argudio ezberdinak

Elebitasunaren alde	Elebitasunaren aurka
Zenbat eta hizkuntza gehiago jakin hobe; hirugarren hizkuntza bat ikastea ere erraztasunak izanen ditu elebidunak ⁹ . (1)	Hobe da denontzat hizkuntza bakarra egotea, elkar ulertarazten gaituen hizkuntza bakarra ¹⁰ . (2)
Hezkuntza elebidunak modu irekiago batean pentsarazten eta gogoetarazten erakusten dio haurrari. Ikuspuntu malguagoa jorratzen laguntzen du eta gauza arrotzen aurrean ez da horrenbeste harritzen ¹¹ . (3)	Psikologikoki haurraren izaeran eragin negatiboa dauka baldin eta elebitasunerako baldintza sozialak ez diren onuragarriak ¹² . (4)
Komunikatzeko gaitasun handiagoa da. (5)	Txikitatik bi hizkuntza aditzeak haurrak beranduago hitz egiten hastea suposatu dezake, aldi berean bi sistema asimilatu behar dituelako. (3)
Arreta hobetu, oroimena landu eta garunaren pertzepzio gaitasuna garatzen du umeak ¹³ . (5)	Hizkuntza batean zentratzeak bestearen abandonu edo deskuidua suposa dezake. (3)
Bi kultura ezberdinetan murgiltzeko aukera.9 Elebitasunak espiritua irekitzen du kultura ezberdinen onarpenari buruz. Haur elebidunak sentsibilizatuago eta motibatuago daude hizkuntza eta kultur aniztasunarekiko, eta horrek malgutasuna ematen dio bere garapen intelektualari ¹⁴ . (7)	Gizartea elebakarra izan ohi da. Gizartearengandik arbuio edo gutxiespen bat senti dezake elebidun batek eta horrek bere pertsonalitatean negatiboki eragin edo gutxiagotasun-sentimendu bat sorrarazi diezaioke ¹⁵ . (6)
Elebidunek elebakar natiboen bezainbesteko gaitasuna dute hizkuntzaren menperatzea	Bi hizkuntza ikasiz baliteke horietako ezta batean maila zuzena ez lortzea. Ustezko elebitasun bat

⁹ (1) *Zergatik eskolaratzen dituzte gurasoek seme-alabak euskarazko hizkuntza-ereduetan?* E. Amorrrortu eta A. Ortega, 2009.

¹⁰ (2) *Erdaldunen euskararekiko aurreiritziak eta jarrerak*, E. Amorrrortu, A. Ortega, I. Itziar Idiazabal eta A. Barreña, 2009.

¹¹ (3) *La Educación Bilingüe*. <http://www.coksfeenstra.info/spanish/publicacion.php?id=451>

¹² (4) *Centro Virtual Cervantes. Ventajas y desventajas del bilingüismo*.

¹³ (5) *Cuidadoras bilingües. Ventajas del bilingüismo*. <http://www.cuidadorasbilingues.com/es/ventajas-del-bilingueismo.html>

¹⁴ (7) *Claude Hagège eta elebitasuna*. Erramun baxok, Soziolinguistika.

¹⁵ (6) *Educación Bilingüe. La página para padres de niños bilingües*. <http://educacion-bilingue.com/bilinguismo/info/ventajas-y-desventajas/>

izateko. (6)	<i>semi-eletasun</i> bat izan daiteke. (6)
Elebidunen burmuinak elebidun izaten jarraitzen du baita elebakartasun egoeretan ere. Sor daitezkeen interferentziei dagokienez, burmuinak "barne-borroka" horiek kudeatu eta gainditzeko ikasi behar duenez, "indartu" eta handitu egiten da bere gaitasun kognitiboa ¹⁶ . (8)	Lehen hizkuntzan (ama hizkuntzan) ikasi behar da arrakasta akademikoa izateko. Bi ele hitz egiteak haurren hezkuntzan arazoak eta interferentziak sortzen ahal ditu. Eta bi hizkuntzak nahastea ere gerta daiteke. (1)
Bigarren hizkuntzak «gauza» «hitzetik» bereizten du, kontzeptua eta terminoaren arteko malgutasun hori delarik sortzailetasunaren iturburua. (7)	Bi hizkuntzen arteko nahasketak eta ezberdintasun eza jazo daiteke. Bi hizkuntzak aldi berean erabiltzea eta ez jabetzea. (3)
Haur elebidunak hizkuntzaren propietateez gehiago jabetzen dira, mintzaira-sinboloen bidezko sistema izateaz hausnartzen dute eta trebetasun hauek onuragarriak dira irakurtzen eta idazten ikasteko eta beste hizkuntza abstraktu batzuetarako.	
Elebidunak gauza dira hizkuntza batetik bestera informazioa pasatzeko, hiztegia edo gramatikaren funtzionamendua hobeki ulertzeko. (6)	Elebitasun goiztiarrik ez dago, ezin da bi ama-hizkuntza izan. Pentsatu, amestu ... hizkuntza batean egiten da. (1)
Elebitasunak argiago bilakatzen gaitu. Elebitasunak garunaren funtzionaltasuna eta eraginkortasuna hobetzen du, hizkuntzarekin lotutakoak ez ezik, egoerak planifikatzeko, arazoak gainditzeko edo kontzentrazioa areagotzekoak ere bai. Adimena <i>multi-langile</i> bilakatzen da; lan ezberdinak aldi berean prozesatu eta pisu gutxiko informazioa deuseztatzen du automatikoki. (8)	Ikasleek Matematiketan, Geografian, Historian, Natur Zientzietan edo Ingelesean izandako emaitzetan ez du eraginik eredu linguistikoak ¹⁷ . (9)
Abantaila sozial eta komunikatiboak: ulerkortasun aukera gehiago. Profesionalki ere lan aukera handiagoa etorkizunari begira.	Euskal Herriko kasuaz hauek bezalako aurreiritziak: (2) ▪ Denak euskaldunak izan arte Euskal Herria

¹⁶ (8) *Why Bilinguals Are Smarter*, New York Times, 2012.

¹⁷ (9) *Hik Hasi; Elebitasuna eta hezkuntza euskararen herrian*. Aipatu esaldian Espi, 1988; Lukas, 1990; Cenoz, 1992 eta Idiazabal & Kaifer, 1994, lanei egiten die erreferentzia.

Ohiko biztanleek baino hizkuntza bat gehiago jakitea onuragarria da. (8)	ez da euskalduna izango: elebitasun sozialik ez dago. Gainera, noizbait denak euskaldunak izanda ere, izateak ez du bermatzen erabilera.
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Heziketa txarrekoa da denak euskaldunak ez badira euskaraz hitz egitea.
Helduentzat hizkuntza bat ikastea oso zaila den bitartean umeentzat oso erraza da. (1)	Erabateko elebidun edo elebidun osoa izatea ezinezkoa da, beti ere, hizkuntza bat besteari gailenduko zaio, eta gailentzen dena beti izango da lehen hizkuntza. (2)
Ingurunea monitorizatzeko gaitasuna areagotzen da. (8)	
“Neurology” aldizkarian duela gutxi plazaratutako elebitasunari buruzko ikerlan baten arabera, egunero bi hizkuntza erabiltzeak Alzheimerraren agerpena lau urtez atzeratzea ahalbidetzen du. (5)	

3.2.2 Nafarroako hizkuntza ereduak

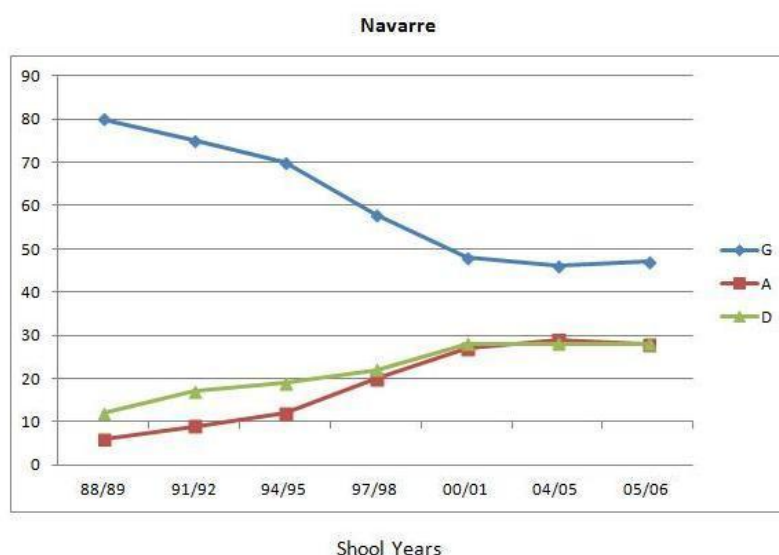
Nafarroako Foru Komunitatean hiru hizkuntza-eredu aurkitzen ahal ditugu nagusiki. A eredu, D eredu eta G eredu. Alabaina, aipagarria deritzogu osotara zortzi direla Nafarroako Eskola Publikoetan topa ditzakegun ereduak¹⁸: A, B, D, G, PAI, PAI-A, PAI-B eta British. Argi dago denak euskararekiko mesedegarriak ez direla, eta hauek dira hain zuzen ere nafar instituzioek gehien bultzatzen dituzten ereduak. Dena dela, deskribapen orokor bat egiteko ohiko ereduetan zentratuko gara momentu honetan.

- A eredu: Gaztelaniaz ematen da irakaskuntza eta euskara irakasgai bezala izaten da, maila, etapa eta modalitate guztietan.
- B eredu: Zati batean euskaraz ematen da irakaskuntza, gaztelania irakasgai bezala izaten da eta irakasgai batean edo gehiagotan ere irakas-hizkuntza gaztelania da, ikasketen, zikloaren edo etaparen arabera.
- D eredu: Irakaskuntza osorik euskaraz ematen da, gaztelaniako irakasgaia izan ezik.

¹⁸ Departamendo de Educación/Hezkuntza epartamentua. Gobierno de Navarra/Nafarroako Gobernua.

- G eredua: Eredua honetan ez da euskara ematen, ez irakasgai bezala ezta irakas-hizkuntza bezala ere. Hizkuntza eremuaren arabera ezartzen da.

Azaldu berri dugun eredu-sailkapenak errealitate bat adierazten du Nafarroan. Zonifikazio-bereizketak helarazten dizkigun datuek diote nafarren %10.8a eremu euskaldunean bizi dela, %52a eremu mistoan eta %37.2a eremu ez-euskaldunean. Ikasleria gehien biltzen duena G eredua da (%46.53), eta A eredua (%27.19) eta D eredua (%26.28) antzekoak dira biak ikasle-kopuru aldetik (*Oroz eta Sotés, 2008*).

4 irudia. Nafar ikasle-portzentaiaren bilakaera ereduka Haur eta Lehen Hezkuntzan

Datu hauek gaurdaino tankera bertsuan mantendu dira. Hala eta guztiz ere, heldu den 2013-2014ko ikasturteari begira, datuok bilakaera edo aldaketak jasan ditzakete. Izan ere, 2013/2014 ikasturtean Jose Ignacio Wert-ek (Espainiako Gobernuako Hezkuntza, Kultura eta Kiroletako ministroak), sortutako eta bultzatutako hezkuntza-erreforma abiadan jarriko da. Euskal Herriko egoerari erreparatuz, lege berria gaitzesten duten hamaika instituzio daude, atzerapausoa besterik suposatzen ez duela kexu dira. Emango diren aldaketen artean, euskara bezalako hizkuntza koofizialei mehatxua dugu. LOMCEk euskara eta curriculumean euskarari dagokion arloa gutxien du. Lege honek ikasgaiak hiru mailatan sailkatzen ditu, garrantziaren arabera haien hitzetan, eta euskara (eta gainontzeko hizkuntza koofizialak) hirugarren postuan uzten ditu. Oinarritzko irakasgaietan (enborrekoak) Hezkuntza Ministerioak erabakiko du edukien

%100, baita ebaluatzeko irizpideak, gaitasunen lorpena, ebaluaketa estandarrak eta gutxieneko ordutegia ere. Honek komunitate bakoitzeko administrazioari parte hartzeko aukera ebasten dio. Hizkuntza koofizialei garrantzia kendu eta erlijioa hobestuko du LOMCEk, eskola-ordutegian derrigorrez irakatsi beharrekoa izanen den ikasgaia bihurtuko delako Erlijio. Halaber, Musika, Plastika, Hiritartasunerako Hezkuntza edo Teknologia bezalako oinarritzko irakasgaien desagerpena suspertuko du¹⁹.

Hortaz, eskolan aspektu nahikotxo eraldatuko dira; kutsu tradizionalago baten alde egiten duen curriculumarekin aurkituko da eskola. Euskara bezalako hizkuntza koofizialak mehatxupearik gelditzeak suposatuko du, eta Nafarroako euskararen egoerak atzerapausoak, oztopoak eta zailtasunak besterik ez dituela pairatuko aurreikusi daiteke.

3.3. Azterlana: Irurtzungo kasua

3.3.1. Herria

Irurtzun inguru menditsu batean kokatuta dago, Iruñetik 20 bat kilometrotara, ipar-mendebaldera. Herri hau Sakanako bailarari dagokio eta Arakil eta Larraun ibaiak lotzen diren lekuan dago. Irurtzungo Biaizpe haitzartetik pasata, Leitzaran aldera, klima atlantikoa dago eta Biaizpetik Iruña aldera, berriz, klima mediterranea. Bestalde, Irurtzun gurutzebide bat da non hiru norabide elkartzten diren bertan: Iruñea, Gasteiz/Bilbo eta Donostia. Beraz, Irurtzungo herriak bai geografikoki baita meteorologikoki ere leku estrategiko bat suposatzen du.

Nafarroako Udalerrien Zerrendak markatutako hizkuntza zonaldeari begira, Irurtzun eremu euskaldunean kokatzen da.

Azken aipamen hori abiapuntutzat harturik, ezaugarri hori betetzen ez dela onartu beharretan gaude. Irurtzungo errealitatea da, irurtzundarrak gaztelaniaz aritzen direla. Ikus dezagun zergatik bilakatu den Irurtzun horren herri erdaldunean²⁰.

Faktore esanguratsu bat Irurtzungo kokapena litzateke. Lehentxeago aipatu dugun moduan, Irurtzun gurutzagune batean egon da betidanik. Honek, iragaitzaz zegoen

¹⁹ EHIGE, *Euskal Herriko Ikasleen Guraso Elkarte*, www.ehige.org/lomce webgunetik jasoa

²⁰ Irurtzundarrek ahalbideratutako informazioa

jendearendako leku ezin hobia zen, bertan jan, lo edota deskantsa zezakeelako. Pasabide kokapen honek irurtzundarrei hizkuntza ezberdinekin moldatu behar izatea eragin zien, eta gaztelania hizkuntzarik ohikoena izanda, gaztelania ongi menperatzera iritsi ziren, pixkanaka euskara baztertuz.

Irurtzun, gainera, Sakanatik, Goñi ingurutik, Ultzama aldetik, Xulapainetik eta Iruñeritik gertu samar gelditzen denez, azoka egunetan (asteartero) leku guzti hauetako herritarrak biltzen ziren Irurtzunen. Merkatuan guztiek elkar ulertzeko hizkuntza erabili ohi zen, eta gaztelania gero eta ugariagoa zenez, gaztelania barneratzen hasi ziren euskaldunak.

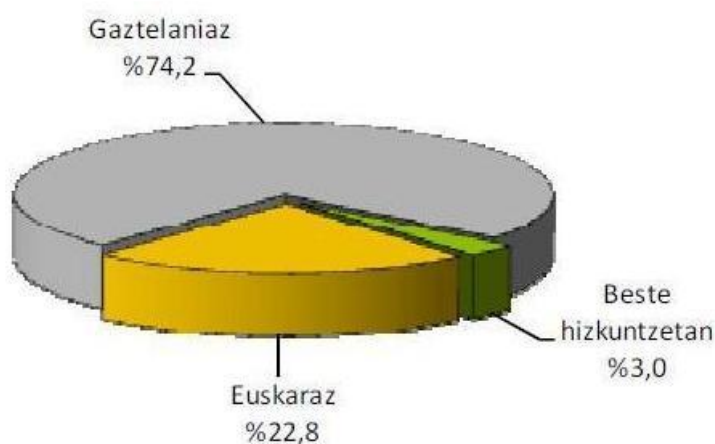
Faktore nagusia, ordea, bestelakoa da. Industrializazio garaian kokatzen gara. Industrializazioa berandu iritsi zen Nafarroara, XX. mende inguruan. Eta XX. mendearen erdialdean Nafarroa mailan fabrikarik inportanteenetako bat eraiki zen Irurtzunen; INASA. Lantegiaren sorrerak herrian sekulako eraldaketa ekarri zuen: biztanle kopurua izugarri handitu zen kanpotarren etorrerarekin (nafarrak eta ez nafarrak), ohiko bizimoduaren baztertzea suposatu zuen, herriaren handitzeak sortutako paisaia-haustura eta itxuraldatzea... Irurtzun goitik behera aldatu zen une horretatik. Inguruko herrixka moduko bat izatetik herri handi eta industrializatu bat izatera pasa zen. Esan bezala, populazioa ikaragarri hazi zen eta asko nafarrak izan arren, Espainiako leku ugartik ere gerturatu ziren (Andaluzia, Murtzia,...). Hona hemen Irurtzun erdalduntzearen arrazoi garrantzitsuenetako bat. Gaztelania gero eta leku gehiago hartuz joan zen eta euskararekin juxtu kontrakoa gertatu zen.

Dena dela, bada beste faktore aipagarri bat Irurtzungo euskara, edo hobeki esanda, euskalkiaren desagertzea esplikatzen duena. 1512. urtean Irurtzungo Gudua egon zen eta Gaztelako inbaditzaileek Nafarroako Erresuma defendatzen zuten armada gainditu zuten. Geroztik gaztelarrekiko harremana gero eta estuagoa izan zen, leku guztietan bezala, Irurtzunen ere. Hortaz, mendez mende goi-mailako jauntxoek boterean zegoena onetsi eta generazio berriei hori bera transmitituz joan ziren. Irurtzungo handikiak, nahiz eta jatorri euskalduna izan, boterean zegoen edo prestigioa zuen hizkuntza erabiltzen zuten.

Guzti hori dela eta, erdal eragin handia dago gaur egun Irurtzunen. Dena den, azken urteotan jendea euskararen aldeko jarrera hartuz joan da, nahiz eta euskara bera ez

erabili. Horren adibide dira, besteak beste, D ereduan matrikulazio nagusitasuna, herriaren izaera politikoa, euskararen erabileraren igoera (mantsoa), jendearen euskararen eta euskal giroaren aldeko inplikazioa, eta abar.

Kasualitatez, joan zen urtean Soziolinguistika Klusterrak argitaratutako ikerketa bat plazaratu zen, *Sakanako Hizkuntza-Erabileraren Kale-Neurketa* hain zuzen ere. Sakanako hizkuntza-errealitatea plasmatu nahi izan zuen, euskararen erabilera kalean nolakoa den errepresentatuz. Sakanako herri nagusiak behatu zituzten, Irurtzun barne. Sakanako emaitzen bat az bestekoa honakoa dugu: “Sakanako kaleetan entzundako elkarriketen ia laurdenak, %22,8 zehatzago esateko, euskaraz izan dira. Gainerako bi herenak gaztelaniaz izan dira (%74,2), eta badira beste hizkuntza batzuetan gertatzen direnak ere (%3,0)” (Soziolinguistika Klusterra, 2011: 20. Orr).

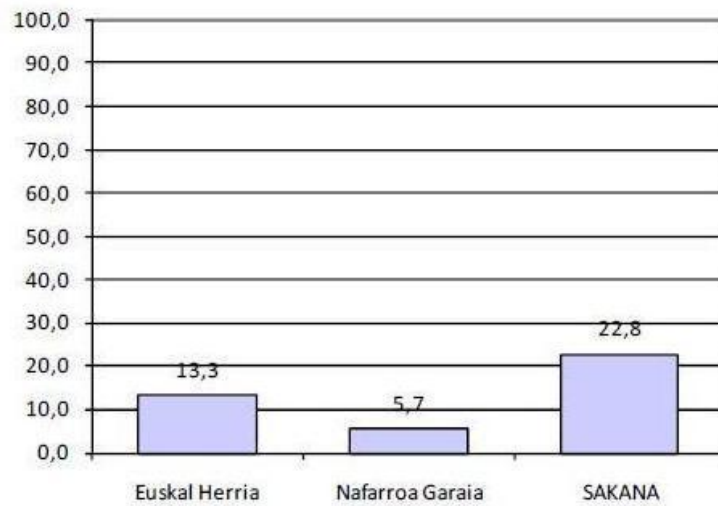

5 irudia. Hizkuntzen kale-erabilera. Sakana, 2011 (%)

Kontuan hartu beharra da, halere, herri batzuetan euskararen erabilera oso altua edo ia erabatekoa izan zela (Arbizu, Etxarri Aranatz...) eta beste batzuetan berriz, oso eskasa (Irurtzun, Altsasu ...). Sakanako harana hiru eskualdetan banatzen da: Arakil, Aranatzaldea edo Ergoiena eta Burunda. Muturreko bi aldeetan euskararen erabilera maila baxuagoarekin topatu gara. Barrualdeko zonaldean, hots, Ergoienan, euskara hobeki mantendu eta erabili egiten da bere aldamenekoekiko alde handia erakutsiz.

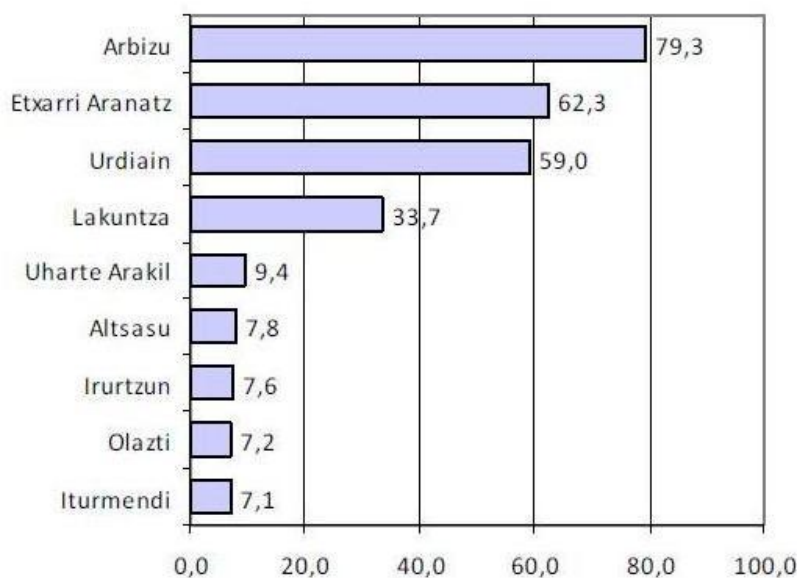
Ikerketa honen hitzetan, Sakanako euskara-erabilerak zertxobait gora egin du azken hamar urteotan (2001. Urtean %20,5an egotetik 2011. Urtean %22,8ra igo zen).

Nafarroako batz besteko datuen oso goratik, eta Euskal Herri osoko batz bestekotik ere nahiko gora.

6 irudia. Euskara-erabileraren batz bestekoa Sakanan, Euskal Herria maila eta Nafarroa mailarekin alderatuta.

Aurretik esan dugun gisan, nahiz eta Sakanako euskararen erabileraren maila Euskal Herrikoaren gainetik egon, alde handiak daude herri batetik bestera Sakanan bertan. Ikus dezagun.

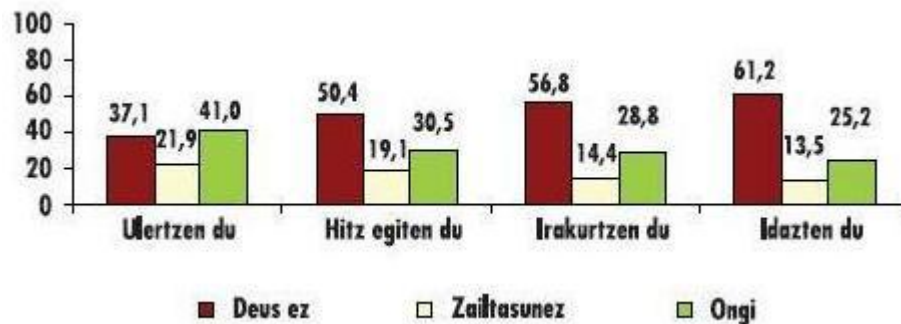

7 irudia. Euskara-erabilera Sakanako herri ezberdinetan

Begi bistan dago Irurtzun, aztertutako herri guztien artean euskararen erabilera maila kaxkarren duenetako bat dela. Aipatzea badago euskaraz gehien mintzatzen direnak haurrak direla. Hala ere, fenomeno interesgarri batez ohartu dira ikerlariak behatu bitartean. Haurrak gurasoekin egotean, elkarrekin euskaraz egiten dute. Umeak umeekin elkartzean eta nagusiak nagusiekin, euskararen erabilera jaitsi egiten da bi multzoetan. Gurasoek elkarren artean hitz egitean erdarara jotzen dute askok. Eta haurrek berdin egiten dute; haurrak beste hurrekin elkartzean horietako asko gaztelania erabiltzera pasatzen dira. Zeharka bada ere, datu horiek bi arrazoiren berri eman dezakete: “batetik, Sakanako hainbat euskaldunen hizkuntza-gaitasun ahularen berri, eta, bestetik, hizkuntza belaunaldiz belaunaldi transmititzeko duten gogo eta konpromisoaren berri” (Soziologia Klusterra, 2011: 58. Orr).

Nafarroako kasu gehienetan bezala, dagoen euskararen hizkuntza-gaitasuna baino gutxiago erabiltzen da. Dakiguna baino askozaz gutxiago mintzatzen gara. 2007an eginiko Euskararen Egoera Sakanan lanak bailara honetako datuak ahalbidetzen dizkigu. Lehentxeago azpimarratu dugu euskara bere gaitasun guztietan (ulermen, mintzamen, irakurmen eta idazmen-gaitasuna) hobekien mantentzen den lekua

tarteko zonaldean dela. Eta muturreko eskualdeetan, oro har, gaztelania da leku gehien hartzen duen hizkuntza. Zentra gaitezen baina, Arakil aldean.

8 irudia. Arakildarren hizkuntza gaitasuna

Etorkizunari begira, ondorengoak dira sakandarrengandik jaso ditugun datuak. Sakandarren %55,5ari etorkizunean eskualdean euskara eta gaztelania berdin hitz egitea gustatuko litzaioke. Herritarren %22,7ak berriz, nahiago luke euskara gaztelania baino gehiago erabiltzea. Eta herritarren %12,5a euskara soilik erabiliko balitz poztuko litzateke (Azterketa Soziolinguistikoak, 2009).

Atal honi bukaera emateko, aipatu Irurtzunen euskara bultzatzen duten hainbat elkarte daudela, Orritz-Iskidi talde kulturala, Pikuxar Euskal Txokoa eta Aizpea Euskara Taldea. Azken honek 25 bat urte daramatza euskararen eta honen normalkuntzaren alde lanean. Euskara sustatu eta euskarazko ekintzak ziurtatzen ditu urte osoan zehar. Elkarte publiko hau Irurtzongo Udalak, Nafar Gobernuak, Jaurlaritzak eta Sakanako Mankomunitateak finantzatzen du.

3.3.2. *Gizarte eta eskola elebiduna: Hizkuntza ezberdinen elkarbizitza*

Gaur egungo gizartean ugariak dira hizkuntza desberdinak elkarrekin bizi diren kasuak, zabalpen eskaseko eremu geografikoetan ere bai. Elebitasun edo eleaniztasun egoerak, gutxi gorabehera orekatuak, non bi hizkuntza edo gehiago denbora luzez paraleloki batera bizi izan diren.

Bi hizkuntza edo gehiago kontaktuan egonen dira elebitasun edo eleaniztasun egoera bat existitzen denean non hiztun elebidunek kontaktu-zentroa beregain hartzen duten. Euskal Herrian euskara eta gaztelania (edo frantsesa) aurkitzen ditugu. Euskara eta

gaztelania kontaktuan dauden bi ele dira, baina euren harremana edo elkarreragina ez da gauza bera Gipuzkoa batean edo Nafarroa batean. Nafarroako mapa ezker-eskuin erdibituz gero, gutxi gorabehera, iparraldean aipatu bi hizkuntzon elkarreragina dagoela ikus daiteke egunerokotasunean, baina nekez nabarituko da hori hegoaldeko beste erdialdean.

Dena dela, atzera jo eta analisi bat egin beharko genuke euskarak gaztelaran duen eragina ikusteko, baita aldrebes ere. Mendeak eta mendeak atzera begiratzuz gero, euskaraz egiten den herriarekin topo egiten dugu. Halako batean, K.a. III. mendean erromatarrek penintsulara iritsi eta latina bertako hizkuntza guztiekin kontaktuan jarri zen. Gaztela inguruan gaztelania sortu zen, latinaren eraginez, baita bertan aurretik zeuden hizkuntzekin osatu ere: euskararekin, adibidez. Beraz, gaztelania, latinaren eskutik sortu bazen ere, euskara ere izan zuen partaide bere sorreran (%5a baino gutxiago bada ere). Horren adibide dugu gaztelerazko euskal jatorriko zenbait hitz (pizarra, hórđago, etab) edota euskarazko gaztelania jatorriko beste zenbait (pilota, bakea/pakea, etab). Ildo beretik jarraituz, latina Euskal Herrian erabat murgildu ez arren, influentzia nabaria izan zuen eta euskal elebakarren eremua geroztik murrizten joan zen.

Euskarak gaur egun arte biziraun egin du, gaztelaniarekin geroz eta harreman estuagoan. Etxeberriak izendatzen duen moduan, *euskararen herrian* bi hizkuntza egon arren, estatu espainiarreko (edo frantseseko) hizkuntza nagusitzen da bai Hego Euskal Herrian baita Ipar Euskal Herrian ere. Errealitatea da euskara oraindik normalkuntza prozesuan aurkitzen dela, eta zer esanik ez Nafarroako egoeran. (Etxebarria, 2001)

Gizarte mailan aipatutakoa islatzen bada, eskolan antzeko panorama aurkitzen dugu. Nafarroako kasuan, iparraldeko zenbait zonaldeetan ez ezik, eskola lan handia egin beharrean dago D ereduan. Eta lana are handiagoa da D eredia ikastetxe berean beste eredu linguistiko batekin aurkitzen bada. Ondoren azalduko duguna bi ereduak dituen eskola baten Bizikidetzeta Plana²¹ izanen da.

²¹ Atakondoa eskolatik jasotako informazioa

2 taula. Ikastetxeak, bere autonomia dela eta, kontuan hartu beharreko helburuak

Helburua1	Bizikidetzarako hezkuntza planifikatu eta ikasle guztiak heziketa emozionalean, balioen heziketan eta trebetasun sozialen ikasketan prestatzea, gaitasun guztiak integratzen dituen ikuspegitik.
Helburua2	Bizikidetzaren giroa etengabe hobetzea, ezinbesteko elementua baita eskolako eta ikasketen errendimendu egokirako.
Helburua3	Hezkuntza komunitate guztia sentsibilizatzea bizikidetza positibo baten aldeko ekintzak planifikatu eta garatu beharraz.
Helburua4	Gatazken konponbide baketsua sustatzea gogoeta eta ikasketa baliatuz, baita elkarriketa bidezko teknika eta estrategiak erabilia ere, entzute aktiboa eta alde guztietarako konponbide adostu eta onuragarrien bilaketa bultzatuta, eta komunikaziorako bideak ezarrita.
Helburua5	Hezkuntza komunitateko kide guztien arteko errespetua, onarpena eta tratu ona sustatzea. Tratu on horrek pertsonen arteko harreman guztietara hedatu beharko du.
Helburua6	Ikasgelako eta ikastetxeko arauak denen artean prestatzea bultzatzea, baita haienganako errespetua ere.
Helburua7	Lankidetzarako bideak ezartzea ikastetxearekin zerikusia duten kanpoko eragile edo entitateekin, arreta berezia eskainiz gurasoen elkarrekin eskola orduetatik kanpo eskaintzen dituzten zerbitzuei, jarduketaren irizpideak jarduera horietara zabaltzearen.

- Eskolako elkarbizitza giroak egokia izan behar du. Eskola berean bi hizkuntza eredu elkarbizitzea zenbaitetan gatazka iturri izan daiteke, eskolako bizikidetzan eraginez. Beti suertatu ohi diren liskarrek ez lukete eragin handirik izan beharko eskolako egunerokotasunean, baina larria kontsideratutako zerbait gertatuz gero tutoreek, orientatzaileak, zuzendaritzak edo familiek esku hartu behar dute. Bizikidetza Planaren onespenez, sortzen diren gatazkek “jokaera protokoloan” islatuta egotea ekarriko du eta hari egokituz emanen zaie konponbidea.
- Eskolan Bizikidetza batzordea dago eta bizikidetzaren inguruko lanetan eskola komunitate osoak parte hartu behar du. Bizikidetzaren eta giroaren

hobekuntzak lortzeko elkar lana bultzatu behar da, honela ikaskuntza-irakaskuntzaren eragina sustatuz.

- Eguneroko lanaren bidez, Hezkuntza Sistemak hezkuntzaren derrigortasunaz gain ikasleriak bereganatzeko zailak diren zenbait ezarpen eskatzen ditu. Ikastetxeko bizikidetza egokia lortzeko eta ikasleen garapen sozio-pertsonala bultzatzeko ikasleak ilusioz bete eta motibatu beharko ditu eskolak.
- Eskola-komunitate osoak ikastetxeko bizikidetzaren hobekuntzarekiko konpromisoa hartu behar du, denak modu parte-hartzaile batean elkarlanean arituz, bizikidetza batzordearen koordinazio eta dinamizazioarekin.
- Honetaz gain, gurasoak ere motibatuak izan behar dira euren partaidetza egon dadin, bizikidetza arauen adostasuna eta onarpena erraztuz (familiakoak, eskolakoak eta gizartekoak).
- Ikasleek, bai gelako bizikidetza arauen osaketan baita eskola-komunitateak proposatu eta onartzen dituen arauen osaketan ere parte hartu dezatela lortu behar da.
- Ikastetxeko irakasleriak Bizikidetza Plana aurrera eraman eta garatu ahal izateko berebizikoak diren zenbait gaien inguruan hausnarketa bat egin beharko lukete, hala nola, bizikidetzaren hobekuntzaren garrantziari buruz, nola egin eta gaiari zenbat denbora eskainiko zaion ...
- Eta bukatzeko, oso garrantzitsua izanen da ekintza-irizpide orokor eta bateratuak adostea.

Honekin guztiarekin bi eredutako ikastetxe batek bizikidetasunaren inguruan duen filosofia agerian gelditzen da. Oraitxe aipatu ditugun Bizikidetza Planaren irizpideak baldintza horietan dagoen eskola bati dagozkio, eta euskarari zuzendutako aipamenak faltan daudela konproba daiteke. Euskara elkarbizitza-filosofiatik kanpo gelditzen da, ez da euskararen alde irizpiderik barne hartzen. Gaztelania eta euskara elkarrekin bizi dira, eta Nafarroan testuinguru erdaldunak nagusitzea ohikoena da. Horrela izanda, lan honek euskara aintzatuago hartu beharko litzatekeela deritzo, eskolako eremu guztietan. Izan ere, eskolako protokoloan euskarari garrantzia ez emateak ikasleengan eragina dauka; areago, ikasleen euskalduntzean eta euren euskara errendimenduan.

Azken honen ildotik, Xabier Etxaguek 1992. urtean *Nafarroako "D" ereduko, 8. mailako ikasleen euskara errendimendua. Hainbat aldagai eskolarren eragina* azterlana burutu zuen kontu honekin erlazonaturik, non ondorioztatu zuen D ereduko DBH2ko ikasleen euskara errendimenduan testuinguru linguistikoak zeresan handia duela, orokorrean ikusi baitzen testuinguru euskalduneko ikasleek gaztelaniadunekoek baino emaitza hobeak lortzen dituztela. Halaberki, maila sozioekonomikoa eta adimenari erreparatuta ere, diferentziak nabarmentzen dira. Dena dela, testuinguru linguistikoaren aldagaiaz ez ezik, bestelako aldagaien elkarrekintzak ere eragina izanendu haurren euskara-errendimenduan. Etxaguek, orokorrean ikastoletako ikasleek eskola publikoetakoek baino emaitza hobeak lortzen dituztela konkluditu zuen. Ondorio hori testuinguru linguistiko mistoari (edo kontaktukoan) dagokio ordea, ikastoletako ikasleen eta ikastetxe publikoetako ikasleen emaitzen alde azpimarragarria ikusi zelarik, ikastoletako ikasleen alde. Maila sozioekonomikoa eta adimena ere eragile adierazgarriak izan ziren kasu honetan. Eremu euskaldunean, alabaina, ikastoletako emaitzak D eredua soilik duen eskola publikoen antzekoak dira.

Guzti honekin esatera genduzena Etxaguek ondorioztatu zuen ideia nagusietako bat da: "[...] Ikastetxeak d(it)uen ereduak(ek) baldintzatzen dute bertako hizkuntz erlazio sarea. Eta sare hau, EIFE izeneko ikerketen emaitzen azterketan azaltzen den bezala, "elementu inportantea da euskara bizi baten jabe egiteko" (Euskara zerbitzua, 1990)". Areago, "'D' eredua bakarrik duten ikastetxeetako ikasleek, 'D' eta 'A' ereduak dituzten ikastetxeetako ikasleek baino emaitza hobeak lortu dituzte euskara errendimendu frogetan" (Etxague, 1992: 409. Orr).

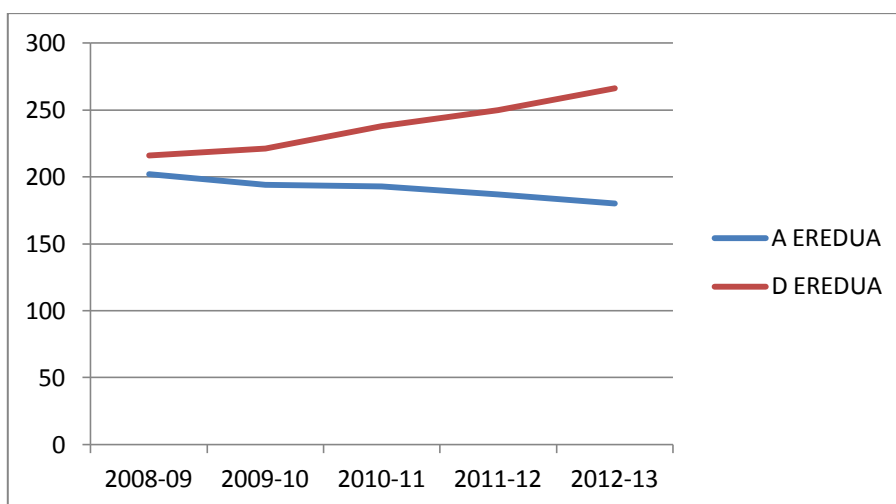
Hortxe dago gakoa. Puntu honetaraino iritsi nahi genuen. Elkarbizitza honek ikasleen euskalduntzean duen ondorio negatiboa ezagutzera ailegatu nahi genuen. Ondorio negatiboa egon, beharko lukeelako egon.

Irurtzun berez zonalde euskaldunaren barne egon arren, haren inguruabarra kontuan harturik hobeki egokitzen da zonalde mistoaren ezaugarriari. Eta Etxaguek erakutsitako azken ondorio hori berebiziko adierazkortasuna dauka gure lanarentzako.

3.3.3. Eskola

Irurtzungo Atakondoa eskola, Eskualdeko Ikastetxe Publikoa da. Atakondoa, Irurtzungo haurrendako eskola izateaz aparte, eskualde osoko ikasleak biltzen ditu; Arakil, Imotz, Goñibar, Iza eta Ollarango gazteak hain zuzen ere. Eskola honek A eta D eredu linguistikoak dauzka eta Haur Hezkuntzako bigarren ziklotik DBH bigarren mailara arte eskaintzen du.

Azken urteotan D ereduak gorakada esanguratsua izan du. Honek A ereduaren matrikulazio-tasa jaitea ekarri du, ez baina oso adierazgarria, D ereduko ikasleria handitzen joan den heinean Irurtzunera etorritako kanpotarrak A ereduan matrikulatu direlako eta horrek A ereduko ikasleria-kopurua gutxi gorabehera mantentzea suposatu du. Ezaugarri guzti hauekin, bertako aniztasuna oso handia dela esan daiteke. Hurrengo irudietan azken urteotako eredu linguistikoen bilakaera ikus daiteke.

9 irudia. Atakondoako hizkuntza-ereduen bilakaera ikasle-kopuruaren arabera²²

Eskolak 38 urte ditu, 1974-75. ikasturtean ireki zitzaizkion atean eskualdeko eskola berriari. “D eredu” 1976-77. ikasturtetik aurrera hasi zen eskaintzen ofizialki, eta kakotxen artean jarrita nahita, ez baitzegoen euskarazko eredu ofizialik eskolan. 1976. urtetik aurrera euskarazko saioak sartzen hasi ziren Atakondoako Haur Hezkuntzan²³. 1986an indarrean jarritako Euskararen Foru Legearen arabera, euskara koofiziala da Nafarroako eremu euskaldunean (Irurtzunen, adibidez). Euskararen erabilera zehazten eta mugatzen du lege honek. Geroztik Atakondoan D eredu normaltasunez eskaintzen

²² Grafikoko datuak Nafarroako Hezkuntza Departamentuak ahalbideraturikoak dira.

²³ Atakondoak ahalbideraturiko informazioa

hasi zen, eta momentu horretatik aurrera euskal ereduak gorako joera izan du. Zifra zehatzetara hurbilduta, 2008-2009 ikasturtean A ereduan 202 ikasle zeuden matrikulatuta eta D ereduan, berriz, 216. 2012-2013 ikasturtean, bi kopuruok elkarrengandik aldendu dira; horrela, 180 ikasle A ereduan matrikulaturik eta 266 D ereduan (ikus 7. irudia). Atakondoako D eredukoek ikasleriaren %60 osatzen dute, eta A eredukoek %40. Orain arte emandako joerarekin jarraitzea aurreikusten da, D ereduaren igoerarekin alegia.

2012-2013. ikasturteko datu hauek Sakana mailarekin alderatuz gero, D ereduan matrikulatutako sakandarren batz bestekotik nahiko behera gelditzen da Irurtzun. Azter dezagun aurtengo Sakanako batz bestekoa. Ikasturte honetan, 2012-2013an, Sakanako haurren %79,3 D ereduan matrikulatua izan da. %17 A ereduan eta %3,7 eskas bat B ereduan²⁴ (B ereduaren eskaintza ez dugu maiz topatuko Nafarroan). Gauzak horrela, ikasle sakandarren ia %80 D eredura doala ikusita, eta Irurtzongo Atakondoako %60arekin alderatuta, Irurtzongo D eredu balarako batz bestekotik behera dagoela ikus daiteke. Are gehiago, Sakana mailan A ereduaren %17ko batz besteko hori Irurtzongo Atakondoak osatzen du hein handi batean.

Hala eta guztiz ere, eta aurreko atalean komentatu dugunaren haritik, eskolaren izaera neutroa da, hau da, eskolaren deskripziora jotzean ikus daiteke nola eskolak, instituzio bezala, ez duen ez A eredu ez D eredu hobesten, biak barne hartzen ditu eta elkarren arteko bizikidetzaren alde agertzen da. Aurreko kapituluaren ikusi ahal izan dugu hau bezalako eskola baten Elkarbizitza Plana nolakoa den.

Dena dela, ofizialki euskararen aldeko aipamenik aurkitu ez arren, ikastetxeko klaustro-kideek oro har euskararen aldeko jarrera buruan sartuta dute oso, kontzientziatuak daude eta hau xede izanda lan egiten dute. Hala eta guztiz ere, eskolatik iritzi ezberdinak datozkigu maisu-maistregandik bi eredu linguistikoaren elkarbizitzaz galdetzean. Bizikidetasun honen aldekoak, aurkakoak eta ez alde ez kontra daudenak topatu ditugu. Iritzi malguagoa dutenak daude edo zorrotzagoa dutenak ere bai. Zuzendaritza-taldetik jaso dugunarekin hasiko gara, ondoren maisu-maistregandik jasotakoa eta gurasoengandik jasotako iritziak azkenik.

²⁴ Sakanako Mankomunitateak ahalbideraturiko informazioa

Eskolak elebitasunaren edo eleaniztasunaren inguruan duen filosofia

Eskolak duen filosofiaren arabera, hau da, paperetan jartzen duen filosofiaren arabera, Atakondoa eskualdeko eskola da, dagoen jende guztiari lekua egiten diona eta horretan eredu aukeraketa ere sartzen da, non A eredu edo D eredu aukera dezakezun. Eskolak dena ulertzen du eta denei eskaintzeko antolatzen da. Gero, eskolan lan egiten dutenek euren iritzia dute, euren jarrera, eta orokorrean errespetua da zabalduta dagoen irizpidea. Eskola bezala, oinarrizko helburua ez da euskara eta bere erabilera indartzea, eskola elebiduna delako eta biei garrantzi bera eman behar zaie. Ordea, D ereduan lan egiten duten gehienek irizpide edo nolabaiteko eginbehar bat oso barneratuta dute; euskararen ezagupena, euskararen erabilera eta euskal kultura bultzatzea, sendotzea eta aberastea. Eta A ereduari begira, guzti honek ere bere lekua dauka, hots, euskararen mundua ezagutzea eta denek euskararekin harremana izatea. Gaztelaniarekin ez dago kezka berezirik, Tuteran gerta daitekeen moduan Irurtzunen ere; umeen gaitasuna gauzak azaltzen, idazten, ulertzen eta abar, baina ez bereziki gaztelania izateagatik.

Paperetan agertu ez arren, irakaslerian, klaustroan ... jendearengan ikus daitekeena gehienbat da, bi eredu daudela, A eta D. Eredu erdaldunak bere helburu propioak ditu, eta eredu euskaldunak gauza bera. Zonalde honetan euskara ez dago kolean, badu bere lekua baina ez dago normalizatua zoritxarrez. Orduan D ereduaren helburua haurrek euskaraz bizitzen ikas dezatela eta ohitura hori har dezatela da. D ereduko irakasleek oso barneratuta dute hori eta horri begira eta horretarako egiten dute lan. Baina eskola honetan bi ereduak daude, orduan klaustroko gehiengo bati galdetuz gero bi ereduen elkarbizitza hobesten du eta oso kontuan hartzen dute hori, izan ere, zonaldea bat da, ez dira bi. Nahiz eta bi ereduak izan, zonaldea bera da eta sozializazio eta elkarbizitza hori beharrezkoa da. Dena den, eta lehen esan bezala, eredu bakoitzak bere helburu propioak dauzka.

Atakondoan egin izan diren ikerlanak

Duela hamabost bat urte, euskararen erabilerari buruz ikerketa bat egin zen, baina bi ereduak elkarrekin egoteak suposatzen duena edo izan dezakeen eragina ez da inoiz landu. Inpresioak bai, inpresio asko jaso dira urte guzti hauetan zehar; hala nola, hemengo euskararen egoera Iruñeko eskoletako euskararen egoeraren arteko konparaketa. Iruñeko euskararen erabilera nahiko motza da espazio akademikotik kanpo, baina Irurtzunen ere klasetik kanpo euskararen erabilera gutxi ematen da. Espazio euskaldun askotan gauza bera gertatzen da ikus daitekeen moduan. Kontua litzateke erabilera maila bat edo bestea izatea nondik datorren ikertzen duen lanen bat egotea.

Eskola berean A eta D ereduak batera egoteak suposatzen duena

Eskola bakoitzak badu bere egoera eta ezin dira alderatu. Hizkuntzaren egoera oinarri hartuta, hizkuntza bera bakarrik, eragina baduela bistakoa da. Irakasleak umeen erreferente dira, onerako eta txarrerako. Kasu honetan, D ereduko irakasleak erreferente euskaldun bat dira ikasleendako. Baina haurrek irakaslea euskaraz ez dakien beste norbaitekin gaztelaniaz entzutean, honek ere gaztelaniaz hitz egiten duela ohartuko dira, erreferentea erdaraz egiten ikusiko dute eta euskarari begira lortzen hainbeste saiatzeko diren mirespen edo garrantzia hori galdu egiten da. Jolastorduan ere bi hizkuntzak elkarrekin egoteak ere eragin, eragiten du. Honek ez du esan nahi, eskola elebakarra balitz (D ereduak soilik eskainiko lukeena) ume guztiak patio garaian euskaraz arituko zirenik, hori ez bailitzake gertatuko ez ikasleentzat, ez eremu euskaldunago bateko eskolan (Lekunberrin esate baterako), ez beste inon. Baina, onartu beharra dago diferentzia nabaritzen dela ikastetxe elebakarretan (Lekunberri) eta elebidunetan (Irurtzun) ematen den euskararen erabileran, adin batetik gora umeak erdaraz hasten direlako (modagatik, telebistagatik, gizartearen eraginagatik...) eta eskola elebakarretan adin txikietan euskara gehiago aditzen da. Irurtzun bezalako eskola batean elebitasuna momentu guzti-guztietan hartu behar da kontuan, ikasle guztiek jasotzen dituzten mezuak bi hizkuntzetan idatzita baitaude, adibide gisa. Hortaz, eragin, eragin egiten du, ez dago zalantzarik. Euskararen sustatzean baditu zenbait aspektu negatibo, baina Atakondoa moduko eskola batean balantzan jarri behar da zer nahi den horri begira; euskara hutsean egotea edo

eskolako haurrak ez erdibitzea. Zuzendaritzako kideen hitzetan, azken hori mantendu beharra da hain dibertsoa den Irurtzun bezalako herri batean. Zonaldean bi ereduak daude, horien arteko elkarbizitza nahi baldin bada, elkar bizi behar dute bestela bereizita egonen dira, eta eskolan bereizketa hori ematen bada gizartean ere emanen da. Azkenean bi eredu daudelako azken finean, eta euskara bultzatzeko izugarrizko lana egiten da, bai gela barruan baita eskola mailan ere, irakasleria beti ari baita kritika konstruktiboa egiten, saiatzeko, pentsatzeko eta birpentsatzeko, kanpainak egiten, kezka eta ardura dago eta lan egiten da, baina beti ere bi eredu arteko elkarbizitza eta errespetu bat lantzen. Elebiduna izateak ez du esan nahi umeek ez dutenik euskaraz ongi ikasiko edo ez dutenik jarriotasunez euskaraz hitz egingen, gauza batek ez du bestea kentzen.

Ikastetxean dagoen elkarbizitza hori asko baloratzen da. Eskolaz kanpo elkarbizitza hau nahi eta nahi ez ematen da, beharra da, eta erronka inportantea eta zaila suposatzen du honek. Euskarak elkarbizitza batean espazioa, presentzia eta errespetua izatea erronka erakargarria da. Nola aurre egin egoera honi? Alde batetik ez da erraza, eta bestetik arazoak daude bi ereduak elkarrekin egotea etortzen ez direnak. Irurtzango eskolan adibidez, urtero euskara irakasle aldaketa jasateak eta horri aurre egiteak oso egoera eta ikaskuntza ezegonkorra eta desmotibagarria suposatzen du ikasleendako; hots, euskara suspertzeko ez dira baldintzarik onenak. Urtero zerotik hasi eta euskara modu traketsean lantzen da, ez da seriotasunez hartzen antolamenduari dagokionean. Hezkuntza Sailak ote du errua? Edo ikastetxeak berak egoerari buelta ematea ez du lortu? D ereduaren euskararen erabilera izaten diren arazoak A ereduaren hortxe dagoelako etortzen direla pentsa zitekeen, eragina duela agerikoa delako, baina arazo gehienak A ereduaren ondoan izanda ala ez emanen lirateke. Erronka interesgarria da A ereduaren egotea eta bertan euskara ikasgaia edukitzeaz baliatu eta hori lan egitea: euskararekiko duten edo izan dezaketen harremana eta erabilera potentziaztea. Esperientzia txikiak egin izan dira eta arrakasta izan dute baina iniziatiba ongi aukeratu eta jarraipen bat izan behar du. Egiten dena baino askoz hobeki egin daiteke eta, Atakondoaren ustetan, momentuz ez dira iritsi, asko saiatu arren.

Egin diren kanpaina eta erronka puntual batzuk eta egiten diren gauza batzuk eskola osora bideratuta daude: Euskararen Eguna esate baterako, non A eta D ereduak

hartzen duten parte. Guzti hori dela eta, agerian da A ereduak D ereduarengan duen eragina (negatiboa, kakotx artean) eta horren aurka lan egiten da, baina esan beharra dago eskolako euskararen erabilera maila baxua edo murrizta ez dela A ereduaren presentziaren ondorio. Bestalde, aipagarria da maila txikiagotan umeak motibatzea errazago suertatzea, motibatuago edo prestago agertzen dira nahiz eta ikasten ari diren. Adin batetik gora (10-14 urte bitarte nagusiki), dela moda, dela telebista, dela interneta... Finean, komunikabideengandik informazioa erdaraz jasotzen dute eta horren kontra egitea oso zaila da edozein testuingurutan gaudela ere. Hori hala da, errealitate bat da.

A ereduak D ereduarengan duen eragina (euskarari begira)

Egunerokotasunean eragina dauka. Demagun patio-zaintza bat maisu - maistra erdaldun bati egokitu zaiola. Errieta egiteko garaian, adibidez, gaztelaniaz zuzenduko zaie. Edota alderantzizko egoera, D ereduko haurrek ez dute aukerarik harengana euskaraz zuzentzeko. Eta egoera horretan umeen artean hitz egiteko edo eztabaidatzeko erdarara jotzea besterik ez dute konfliktoren bat argitu edo konpondu nahi bada. Euskararen erabilera mugatuaren seinale dugu hau.

Bestalde, zenbaitetan kezka sorrarazi du D ereduko ikasle batzuen jarrerak A eredukoekiko, mesprezuzko jarrerak izan (A ereduko kanpotarrekiko, kasu honetan) eta inoiz haiekin erlazionatzeko egoera, aukera, gogoia edo interesa izan gabe, eskola berean egonda. Orduan, elkarbizitza hori, elkar-ezagutza hori, ghettorik ez egotea ... da ikastetxearen nahia eta erronka, kanpoan ematen den elkarbizitza horri laguntzea, hobetzea, arazoei aurre egitea eta nolabaiteko hezkuntza eraikitzea da irakasleen lana, eta euskalduntzearen kontuarekin balantzan jarrita, elkarbizitzaren alde egiten du Atakondoak.

Bi ereduak elkarrekin egonda alderantzizko kasua ere eman daiteke demostratzen du aurreko honek. A eredukoak euskara ikasgaia dute eta oinarri minimo batzuk hartzen dituzte urteetan zehar. Ume horiek euskara entzuteko aukera izatea, haren ezagutza eta errespetua dute, ez da hizkuntza arrotz bat haientzat, nahiz eta beti egonen diren kasu puntualak. Baina benetan ezagutzen duzun hizkuntza bat izanez gero, eta harrek dituen gauza positiboak ezagutuz gero, hizkuntza hori maitatzen hasteko aukera ematen dizu eta hori oso inportantea da holako zonalde batean. Euskaldunak

erdaldunen kontra edo erdaldunak euskaldunen kontra bezalako jarrerekin ez da ezer lortzen. Eskolan kanpaina anitz egiten dira eta bi ereduak eskaintzen zaizkie. A ereduko ikasleak nola sartzen eta inplikatzeko diren ikustea pozgarria da, hori baita, finean, errespetuaren eta hizkuntza bat maitatzen hastenaren seinale.

Eragin, eragiten du beraz. Bere onura eta kalteekin, ikuspuntuaren arabera. Baina hau errealitate bat da, Irurtzun ez da herri euskalduna. Irurtzunen euskaldunak eta erdaldunak daude eta elkarbizitza bat egon behar du, eta ekidin behar dira bereizketak, herrian alde batetik batzuk eta beste aldetik beste batzuk ibiltzea, batzuk besteen aurka... eta halakoak, zeren horrela ez bailitzateke positiboa izanen bi ereduak banaketa. Zonaldea bera da, herri bera da, ezin da gizarteak erdibitu. Eskolak zeresan handia du honetan. Bizikidetzak hau ahalik eta aberasgarrien egin behar du. Zaila da ordea, aspektu guztietara egoki iristea. Adibide gisa, aipatzekoa suertatzen da orain dela gutxi gertaturikoa, kexak egon baitziren patio garaian edo jantoki orduan bertan D ereduko ikasleek arduratzen den zaintzailea erdalduna zelako. Eta gauza bera autobuseko zaintzaileekin. Eskaera hauen aurrean, zuzendaritzak egoera baloratu egiten du. Badaude ziurtatu eta bete beharreko minimo edo eskubide batzuk honi dagokionez, eskubide eta logika batzuk hobeki esanda; D ereduan matrikulatuta dagoen umeak euskaraz tratatua izateko eta eskola honetan euskaraz bizitzeko eskubidea dauka. Euskalduntze prozesuan dagoen haur bati erreferente erdaldun bat jartzean, talka egiten du, hori ez baita logikoa. Eskaintzen diren zerbitzuak, eredu batekoa ala bestekoa izan, eman beharrekoak dira. D ereduko ikasle batek aukera izan behar du eskolan euskaraz normaltasun batean aritzeko. Horregatik, kasu kasuko beharrezko balorazioak eta moldaketak egin behar dira.

Dena dela, erdibitu gabe ere gauzak egin daitezke. Hizkuntza bat sustatzeak ez du esan nahi besteren baztertzeari. Irizpide hau argi eta garbi dago barneratua eskolan. Hori dela eta, eta beste eskoletan eman ohi den kontrako zirkunstantzia izanda ere, patio garaia A ereduarendako eta D ereduarendako ezberdina izatea bezalako proposamenak baztertu egin dira Atakondoan.

Atakondoako D ereduiko ikasleen euskara maila

Euskara maila nahiko justua edo eskasa da. Haur Hezkuntzan eta Lehen Hezkuntzako lehendabiziko zikloan euskarari bulkada handia ematen zaio eta ikasleak ongi doazela aurrera ikusten da, baina adin batera iritsita, eta hor dago eskolak duen erronketako bat, non euskararen ikaskuntza moteldu edo gelditu egiten den. Ikastetxeko haurren euskara akademikoa dela esan genezake, eskolan ikasia. Lantzen dituzten arloetan eta jorratutako hizkuntza-edukiak menperatzean zentratua dago, eta ez euskararen ahozketasunean. Eta hor hutsunea dago, haurrek ez dakite euskaraz erlazionatzen, beraien arteko harremana gaztelaniaz ematen da, ez diete erakutsi euskaraz naturaltasunez nola erlacionatu, txantxetan ibili, adarra jo, eztabaidatu, haserretu, hitz zakarrak, eta abar. Ahozko hizkuntza ez formala ez dute bereganatua guztiz ikasleek, ez diete holakoetarako estrategiarik erakutsi eta eskolaz kanpo hura praktikatzeko aukera murrizak dituztelako. Erronka garrantzitsua da hau.

Atakondoan, alabaina, eredu erdaldunean ere hutsuneak egon, badaude, nahiz eta horren sakonak ez izan. A ereduiko ikasleek akademikoki gauza asko ematen dituzte eskolan eta haien onerako herrian ere erdaraz egiten da. Baina duten hizkuntza akademikoaren maila nahiko genukeena baino traketsagoa da, azalpen eta adierazte gaitasuna aberastu beharra dago. Hala ere, gaztelerak badu adin batetik gora bere espazioa kalean, komunikabideetan... bereganatutako maila hori (hizkuntza maila, harremanetarako maila) aberasten duena, eta euskaraz berriz, horren falta dago. Espazio akademikotik kanpo, oso leku gutxi daude euskaraz aritu daitekeena. Harremanetarako euskara gutxi eskaintzen du eskolak. Ez da ikasleek gaizki hitz egiten dutenik euskaraz, baina eskolatze osoa D ereduan jaso eta gero, DBHkoekin hitz egitera joanda euskaraz naturaltasunez egitea eta moldatzea kostatzen zaiela nabaritzen da; kontestu akademiko batetik kanpo, ez dira gai edo arazoak dituzte elkarriketa ez-formal eta espontaneo bat aurrera eramateko. Kasu hau ez da soilik Irurtzunen ematen, Nafarroako leku askotan ematen da. D ereduan urteetan eta urteetan gertatu izan da ahozketasuna emantzat ematen zela eta eduki akademikoetan besterik ez zirela zentratzen. Egoera formalean, hots, eskola barruan, ikasleen euskara maila onargarria erakutsi da ikasgai guztien edukien aurrean: Matematikak, Hizkuntza, Gizarte... edota ipuinak edo bertsolaritza bezalako ariketak

eginez baita ere. Baina hitz egiteari, ahozketasunari, mintzamenari ez zaio garrantzirik eman orokorrean Hezkuntzan. Orain hasi da kezka hori azaleratzen eta neurriak hartzen hasiak dira. Batzuetan uste baino kapazagoak dira ikasleak, baina esan nahi duten hori ez zaie ateratzen. Horretara jo beharra dago, beraiei hizkuntza ateratzera.

Haur Hezkuntzan progresio hori hartuz joaten dira. Irurtzun inguruko egoera da etxetik euskara dakarten ikasleak %15 inguru direla. Haur Hezkuntzan ematen den progresioa oso altua da, asko ikasten dute, eta Lehen Hezkuntzako lehenengo ziklora iritsi eta asko ikasten jarraitzen dute. Baina adin konkretu batera heltzen dira non euskara dagoeneko modan ez dagoen. Auzi honetan sartu behar dira irakasleak.

Ikastetxean euskara bultzatzeko egiten diren dinamikak

Dinamika dezente egiten dira eta aurten Atakondoa oso aktibo dago. Ikasturte honetan euskal mitologiako pertsonaien inguruan aritzeko egitasmoa adostu zen, haurrak motibatu eta erakartzeko. Euskara bultzatzeko kanpainak dira hauek, batzuk gela barruan egindakoak eta beste batzuk gelatik kanpo, edota biak batera ere bai. Bestalde, ikasturteko lehenengo hiruhilekoan Euskararen Eguna egiten da lehenago aipatu bezala, eta eskola osorako ospakizun honetan maila guztiak motibatzen dira eta parte hartzen dute. DBHko ikasleendako dantza ikastaro bat egin zen eta bertan A eta D eredukoak apuntatu ziren. Edo jantokian egiten hasi diren eskulan-txokoa euskaraz. DBHn ere ginkana bat antolatzen dute urtero euskararen erabileraren inguruan eta arrakasta handia izaten du bai D eredukoekin baita A eredukoekin egindako ginkana honek. Euskararen eta bere erabileraren alde apustu egiten da eta D ereduko ikasleak baita A ereduko zenbait ikasle ere gogotsu agertu dira. Ikus daitekeen moduan, dinamika txikiagoak eta indartsuagoak daude eta hauek guztiekin hobekuntzak nabaritu dira eskolan azken ikasturte honetan. Ikasleek demostratu diete irakasleei erakusten dutena baino askoz gehiago dakitela. Dinamika horietan erantzun egin dute eta horretan jarraitu behar da lanean. Horixe izan da irakasleriak dinamika hauekin ateratako ondorioetako bat.

D ereduaren bilakaera historikoa

D ereduak izandako bilakaera positiboa izan dela esan daiteke baina egoerak nahiko antzeko dirau. D ereduan matrikulazio-kopurua igo egin da baina euskararen erabilera ez. Duela hamabost urte euskararen erabilera neurtzeko ikerlan bat egin zen Atakondoan eta gaur egunekoarekin konparatuta ez dago alde nabarmenik, mantendu egin da. DBHri erreparatuz, honen faktoreetako bat urtero irakasle berria edukitzearena izan daitekeela ondorioztatu da, etengabeko aldaketa jasaten dutelako haurrek, euskara-irakasle ezberdina dutelako urtero eta zerotik hasten direlako. Beraz, arrakasta duen hori salbatzen eta horri eusten jarraitu beharko lioke irakasle berriak, baina bakoitza bere metodologiarekin etortzen da eta ikasleak dira irakasleetara moldatu behar direnak. Modu honetan euskarak ozta-ozta egin dezake aurrera adin horretako ikasleengan eta ez litzateke harritzekoa euskararekiko duten lotura, maitasuna edo errespetua deuseztatuz joatea.

Aitzitik, onartu beharra dago euskara Irurtzunen eta inguruan asko hedatu dela, jendeak kontzientzia hartu duela eta ikasleria gehiena D eredura doala. Lehen ordea, kopurutsuen ziren gelak A eredukoak ziren. Azken urteotan alderantzizko joera eman da, matrikulazioa D ereduan izugarri igo da. A ereduko gelen kopuruak behera egin du baina ez du beherakada bortitzik jasan, kanpotarrak oro har eredu erdaldunean matrikulatzen dituztelako eta horrek kopuruari nola edo hala eustea ahalbidetzen du. Orain bikoizketan dauden taldeak D eredukoak dira. Ikasle gehienak D ereduan matrikulatuta egoteak baina, ez du esan nahi ez denik lan handia egin behar ikasleoneususkalduntzean.

Kontuan izan beharreko beste jazoera bat haurren jarrerarena da. Egungo umeek duten jarrera nabarmenki aldatu da duela hamarkada batetik honat. Nafarroan errealitate bat da, badago adin bat “pasotismo” dei geniezaiokeen jarrera nagusitzen dena D ereduko haurrengan, eta geroago berriz euskararen erabileraren kontzientzia hartzen da (ez beti) eta euskaraz hitz egiten hasten da. Baliteke lehenago helduarekiko errespetu gehiago egotea, D ereduko ikasle bati ez litzaioke burutik pasako bere irakasle den norbaitengana erdaraz zuzentzea. Eta irakaslearekin bezala, jantokiko zaintzailearekin euskalduna baldin bazen. Kanean gertatzen zen, ezin du inork kontrakorik esan, baina gela barruan pentsaezina zen. Eta gaur egun holako kasuak

ematen dira, 12-14 urte bitarteko haurrengan batez ere, eta lasaitasunez egiten dute askok. Gizartea aldatu da eta orain jarrera-aldaketa horri, beste gauza askori bezala, aurre egin behar zaio. Eta kezka hauek toki guztietan daudela diote, ez baita soilik Atakondoako eskola-kontua.

Irakasleek euskarari eta euskalduntzeari begira aurreikusten dutena

Ikuspuntu errealista batetik begiratuta, heldu den urteetara begira erresistentzia lanarekin jarraitzen bada lan handia egingen dela esan daiteke. Kontu hau zaila da, eskolak duen erronka bat da, eta nekez imajina dezakegu etorkizun hurbil batean Irurtzun euskaldun bat. Erresistentzia lan hori pixka bat hobeki eginez gero, espazio jakin batzuetan zenbait poz izan genitzake agian.

Kontu hau baikortasunez ikusten dutenak ere badaude. Eskolako D ereduko departamentua, asko hobetu dezakeen arren, aktibatu egin da eta urtetik urtera dinamika gehiago sortzen ditu euskarari begira. Umeek erantzuten dutela ikusi da, eta kezka pizten duen gaia denez, arrakastatsua suertatu den horri ezin zaio utzi. Irurtzun euskaldundu zaila da eta posible balitz ere, urruti gelditzen den gaia dugu. Baina gazteek euskararekiko duten jarrera pixka bat aldatzea lortuko balitz asko lortuko zitekeen. Hemen argi dagoena da 10-14 urte tartean dauden haurrendako euskara ez dagoela modan, eta haien nahia eta dibertsioa asetzen duen euskal pizgarririk ez dagoela gizarte honetan. 14 urtetik aurrera, Irurtzunen, Orritz-Iskidi talde kulturean sartzeko aukera ikusten dute gaztetxoek eta euskara berriro modan jartzen da haientzako. Eskola saiatu behar da moda hori pixka bat aurreratzen. Irurtzun euskalduntzea asko esatea da, baina jarrera aldaketa lortzearekin onargarria litzateke.

Euskararen erabilera, gainera, askotan altuagoa edo baxuagoa izaten da baldin eta prestigioa duen pertsonak euskaraz egiten duen edo ez. Espazio batean segun eta ze pertsona egon, erabilera igoko da ala kontrakoa emango da.

Noizbait Atakondoa euskaldun bihurtuko delako ideia

A ereduaren desagertzea emango denik etorkizun hurbilean behitzat ez du ematen. Auskalo zer gerta daitekeen, krisialdi garaian egonda gainera. Aldaketak eman daitezke; belaunaldi bateko haur bat bera ere A ereduan ez matrikulatzea (edo ikasle-kopurua gutxiegi izatea) eta ikasturte horretan gela osatzeko garai horretako haurrik ez

egotea, esate baterako. Egungo ebidentzia bat da A eredu haurren portzentaje handi bat etorkinak direla. Kanpotarrak etorrera gelditzea gerta liteke, edo dauden kanpotarrak D eredu matrikulatzea.

Gutziz euskaldun bihurtzea oso zaila da, inork ezin dio galdera horri erantzun. Oztopo gehiago jartzen badigute, LOMCE eta holakoekin, argi dago dagoena baino aurrerago joatea zaila izanen dela. Gobernuan dauden politikariak, oro har, euskararen kontra agertzen dira Nafarroan, euskara kaltetzen duten teknikak erabiltzen dituzte botoak eskuratzeko. Hori alda liteke. Baina aldaketa goian eman beharko da lehenbizi, gizartean eragina izan dezan. Momentuz arlo honi gehiegi laguntzen ez duen gobernu batek agintzen du eta gizartea moldatu egiten da boterean ezartzen dena.

IRAKASLEEK DIOTENA

Elkarrizketatuen artean iritziak anitzak eta ezberdinak izan dira. Galdeketa argi utzi nahi izan genuen bi eredu linguistikoek elkarbizitzak dituen ondorioak euskarari begira eta ikasleen euskalduntzean suposatzen duen horretan zentratu nahi genuela.

- D eredu irakasleek diotena

A eta D eredu elkarbizitza positiboa da. Gizarteko bizikidetzak islatzen du eta bi hizkuntzek parean egoten ikasi behar dute beste zapaldu gabe. Eskolan bizi izandakoa gizartera pasatuko da, eta eskolan normaltasunez bizitako hori gizartean ere normaltasunez ikusiko dute. Bi ereduak batera egoteak errespetuan oinarritutako elkarbizitza dakar, bakoitzarena baloratzea eta besteena errespetatzea.

A eredu egoteak ez du D ereduaren euskalduntze prozesuan eragiten. Haur Hezkuntzan behinik behin, gelan askok erdaraz eginda, A eta D ereduak elkarrekin eragiten duten uneetan (jolastorduan, jantokian, patioan, eta abar) ez du euskalduntze prozesuan eragiten oraindik oso txikiak direlako.

A eta D ereduak elkarrekin egotea aberasgarria da baina zenbaitetan D ereduarekiko eragin negatiboa dauka. Aniztasun hori aspektu onuragarri asko ditu, gainera beste herrialdeetako haurrak ezagutzeko aukera ematen du. Dena den, eskolako zenbait aktibitate bereizita egitea komeni da euskara bultzatzerako orduan, gainerakoan

gaztelaniara joko dute aise. Horregatik ekintza bat prestatzerako orduan helburuak ongi ezarri behar dira eta zer lortu nahi den horri begira, bi ereduak elkartu ala ez baloratu.

A eta D ereduak eskola berean egotea negatiboa da euskarari begira. Euskararen erabilerarako eta haurren euskalduntze prozesurako eragin negatibo nabarmena dauka bi ereduak elkarrekin egoteak. A eta D ereduko ikasleak nahitaez elkartzen dira, eta gaztelaniaz barra-barra egiten dute. Alternatiba posibleak daude hau ekiditeko: patio garaia ordu ezberdina izatea A eredukoentzat eta D eredukoentzat. Batzuetan, horrenbeste denbora eta esfortzu eskatzen duen ekintza bat antolatu, eta ez da behar bezala ateratzen edo ez dira helburuak betetzen bi ereduaren elkarrekinagatik.

Ikasleen euskara-mailak indarguneak eta ahulguneak ditu ikasturtearen arabera. D ereduko haurrek aurrerapen handia ematen dute Haur Hezkuntzan eta Lehen Hezkuntzako lehenengo zikloan. Ordutik aurrera haien euskara-maila nabarmenki jaisten da. Izan beharko luketen euskara-mailatik behera dago ikasleriaren zati esanguratsu bat.

Azken urteetan izandako bilakaera. D ereduaren matrikulatzeak gora egin du, ez ordea euskararen erabilerak eskolan. Orain euskara bultzatzeko aktibitate gehiago egiten dira.

- A ereduko irakasleek diotena

Bi ereduak batera egotea aberasgarria da. Bizikidetzaren honek alde positiboak besterik ez dauzka, herrian dagoen aniztasunari erantzuten diolako. Eskolan elkarbizitza hau bultzatu behar da, segregaziorik gertatu ez dadin ez eskolan ezta eskolaz kanpo ere.

A ereduak ez du inolako eraginik D ereduarengan. A ereduak ez dauka eraginik D ereduarengan, edo behintzat irakasleek ez dute hori sentitu edo ez dute haien gelako ikasleengan ikusi influentzia hori ematen denik.

D ereduak A ereduarengan eragina du. D ereduaren suspertzeko ekimenak direla eta, askotan jendea presionatuta sentitzen da edo euskara ez galtzea haien esku dagoela sentitzen dute. Horregatik haurrak D ereduaren matrikulatzen dituzte.

A ereduoen euskara-maila proposa da. A ereduan izaten dituzten euskara saio kopurua kontuan izanda, eredu erdalduneko ikasleek lortzen duten euskara maila onesgarria da jasotzen dituzten saioei begira. Euskara-saio kopuruak bat egiten du lortu dezaketen euskara-mailarekin. Ulermen gaitasuna lantzen da batez ere.

Azken urteetan izandako bilakaera. A ereduko irakasleek ez dute egoera asko aldatu denik uste. Ikasturtearen arabera igo edo jaitsi egiten da matrikulazioa. Gizartean jaiotze tasak behera egin duenez eskoletan nabaritu egin da, eredu guztietan. Eta hurrengo urteei begira ikasle-kopuruak behera egitea aurreikusten da. Bestalde, Irurtzungo eskolako A ereduan %30 inguru kanpotarrak direla kalkulatzen da.

GURASOEK DIOTENA

Bizikidetza ez da problematikoa edo txarra. Kultureniztasuna eta eleaniztasuna bultzatu beharra dago, eta are gehiago gizarteak hori bera plasmatzen badu. Errealitate sozialak bi hizkuntzen existentzia eta elkarbizitza erakusten du. Beraz, pertsonon ikuspuntua errealitateari doitu behar zaio.

Ikasleen euskalduntzean ez du A ereduaren presentziak eragiten. Jatorriz familia erdaldunak dituzten haurrak nagusitzen dute eta ez dute euskaraz hitz egiteko eta espresatzeko ohiturarik. Eskolaz kanpo gaztelaniaz egiten dute, baita jolastorduan ere. Zaingo edo autoritate bat gainean ez dutenean erdarara jotzen dute automatikoki A eredua ondoan izanda edo ez. A eredurik gabe ere berdin-berdin ibiliko lirateke. Iruñeko ikastolak ditugu honen adibide, dena euskaraz ikasita ere, espazio akademikotik kanpo edo zuzenago esanda, zelatatzen ez dituztela sentitzen dutenean gaztelaniaz egiten dute.

Elkarbizitza honek ikasleen arlo akademikoan eragiten du. Eragin hori nolakoa den ikusi behar da. Zer nolako abantailak eta desabantailak dituen aztertu beharko litzateke: influentzia hori logikoa den, konpentsatzailea den, edo hizkuntzetako bat gutxietsita dagoen, eta abar.

Gaztelaniak euskara kaltetzen du. Pasabidean, patioan edota jantokian gaztelaniaz harremanetan egoteak euskarari kalte egiten dio. Ez dio euskararen normalizazioari

bidea irekitzen. Gaztelania hizkuntza gailena izanda eta euskara gutxiengoan egonda, ikasleak errazena zaien hizkuntzaren alde agertzen dira.

Diskriminazio positiboa egin beharra da. Hizkuntzaren murgiltzea eman dadin hizkuntza horren alde jokatu behar da eta beharrezkoa balitz, diskriminazio positiboa gauzatu.

A eta D ereduak bereizita egon beharko lirateke. Bi ereduak ikastetxe ezberdinean egotea komeni da, D ereduan matrikulatzen dituzten gurasoek alor guztietan hezkuntza euskalduna nahi dutelako euren seme-alabentzako. Haurrak giro euskaldun batean sentitzea eta euskal kultura, tradizioak eta bizitzan murgiltzea nahi dute. A eredua hor egoteak aipatutako hori ahalbideratzea ekiditen du.

Hizkuntzak elkar ulertzeko daude, ez diezaiogun behar lukeen baino garrantzia handiagoa eman. Hizkuntza komunikatzeko tresna da eta elkar ulertzeko balio du. Hizkuntzak ez dira galdu behar, argi dago aberasgarriagoa izanen dela bi hizkuntza hitz egitea bat baino.

3.3.4. Materialak eta metodoak

Lana burutzeko material ezberdina erabili da. Institutuzio ezberdinek ahalbidetutako dokumentu diferenteek pisu handia izan dute lanaren osaketarako. Irurtzungo Udala, Sakanako Mankomunitatea, Nafarroako Hezkuntza Departamendua eta Irurtzungo Atakondoa eskola bezalako erakundeetatik eskuratu dugu aurrean dugun ekoizpenerako informazio osagarria. Institutuzio hauek datu akademikoak eta euskararen erabilera eta euskara maila neurtzeko egindako ikerketak erraztu dizkigute. Irurtzungo herriko eta eskolako egoeraren berri ematen diguten txostenak izan dira hauek, bereziki.

Dena dela, internetetik topatutako azterlan eta artikulua mordoa ere erabili da. Kasu honetan, elebitasun kontzeptuaren inguruan aurkitutako dokumentuak nagusitu dira.

Nafarroako Unibertsitate Publikoko Pedagogia eta Psikologia Sailetakoz zenbait irakasleren ekarpenak eskertzekoak izan dira baita ere.

Honetaz gain, *Aurrekariak / Antecedentes* atalean aipatutako lanek zeresan handia izan dute.

Eta azkenik, Irurtzun herriko eta eskolako hainbat pertsonaren iritzia, manifestazio eta informazio-bilduma dei geniezaiokeen multzoa dugu, non herriko egoera ikuspuntu errealista eta hurbilago batetik ezagutzera eman diguten.

Metodologiari dagokionean, galdeketa zuzena eta interneteko bilaketa etengabea azpimarratuko genuke. Grabaketaz ere baliatu izan gara behin edo beste. Galdeketa esaten dugunean, zuzeneko elkarrizketak eta paper bidezko galdeketez ari gara. Toki ezberdinetara hurbildu eta bertan informazio esanguratsua eskatzeko beharra egon da. Gehiena informatikoki landua izan da hala ere, webgune ezberdinetako dokumentuak alde batetik, eta instituzio ezberdinek posta elektronikoz bidalitako informazioa bestetik. Paperean arakatutako informazioa *Aurrekariak / Antecedentes* saileko ikerketa-liburu eta testuliburuena izan da.

4. EMAITZAK ETA EZTABAIDA

Zein da A eta D ereduak eskola berean egoteak duen eragina? Nola eragiten dio honek euskarari?

Galdera hauetatik abiatuz eman genion hasiera lanari. Eta helmugara iristeko, erlazionaturiko arlo mordoa zeharkatu behar izan dugu, horietako asko gainetik bada ere, denbora eta espazioa motibo.

Lortutako azken emaitza, batzuen harritzerako, argia eta zuzena izan da. Izan ere, gehiengo inportante batek eman dio emaitza zehatza gure azterlanari, hasieran pentsa genezakeena baino gehiagok.

Honekin guztiarekin adieraztera gatozena da, funtsean, uste baino garrantzia gutxiagoa lukeela testuinguru elebidun batean hizkuntza gutxituaren normalkuntza, horrek bi giza-taldeen segregazioa ekarriko balu. Gizarte komun bateko taldeen elkarkidetza hobesteak pisu handiagoa erakutsi du, dagoen gogo eta lan guztia hizkuntza baten alde borrokatzean jartzeak baino.

Honen erakusle dugu, besteak beste, Irurtzungo jendeak eta eskolak hainbatetan eta hainbatetan arrazoiturikoa. Gure lanak, azken batean, haien filosofia eta usteetan izan baitu oinarri, haien manifestazioek egonkortu, osatu eta eman diote forma ekoizpen honi.

Irurtzun, arrazoi ezberdinengatik, herri erdalduna da orokorki. Hau ahalbidetzen duten faktoreen artean, industrializazio garaian Espainiako leku askotatik jende askok emigratu zuen Irurtzunera. Horrek asko erdalduntzea eragin zion. Argi dago garai horretan Irurtzun ez zela guztiz euskalduna, aspalditik hasi baitziren gaztelaniarekin harremana izaten irurtzundarrak. Harreman estua eta etengabea gainera, Irurtzun pasabide-lekua delako, eta Iruña, Gasteiz ala Donostia aldera zihoan oro Irurtzunen geldiuena egiteko aukera zuen. Hortaz, hamaika lekutatik etortzen ziren Irurtzunera, jateko, deskantsatzeko edota lotarako.

Euskararen erabileraren presentzia badago, gero eta gehiago gainera belaunaldi berriekin, baina oraingoz oso eskasa da eta ez dago normalizatua. Hauxe da Irurtzunge errealitate linguistikoa. 2011an egindako kale-neurketaren arabera, Irurtzunge euskara erabileraren batz bestekoa %7,6koa da, Sakanako herririk erdaldunenetakoa.

Euskara gehien erabiltzen duten horiek haurrak dira. Interesgarria deritzogu hurrengo gertaera: Haurrak eta nagusiak (gurasoak) elkarrekin egotean euskararen erabilera maila altuagoa da, haur horiek gurasoekin euskaraz hitz egiten dutelako. Baina gurasoak haurrengandik aldentzean, gaztelaniara jotzen dute hauek. Eta umeekin gauza bera gertatzen da. Bi taldeok banatzen direnean, euskararen erabilera maila jaitsi egiten da, bai multzo batean baita bestean ere. Honek ondorio batera eramaten gaitu: dakiguna baino gutxiago mintzatzen gara euskaraz.

Euskara eta gaztelania, erromatarrek latina ekarri zuten momentutik eta gaztelera sortu zenetik, neurri handiagoan edo txikiagoan, kontaktuan egon dira. Logikoki, herri batzuetan harreman hori handiagoa izan da, erabatekoa zenbaitetan. Eta denborarekin, Irurtzun, harreman horren eraginez erdaldun bilakatu da. Hizkuntza nagusiak gutxitua zapaltzen edo gailentzen du. Eta hori gizarte bateko errealitatea baldin bada, eskolan ere gertatuko da. Gero, eskola bakoitzaren esku egonen da zein puntutaraino hobetsi euskara.

Irurtzunge Atakondoaren Bizikidetza Planean ikusi ahal izan dugun bezala, eskola honek ez du euskararen aldeko jarrera erakusten inongo puntutan ere. Dena dela, Zuzendaritzak zehaztu legez, irakaslegoaren puska handi bat euskararekin kontzientziatua dago eta haren alde lanean dihardu. Hala eta guztiz ere, euskararen aldeko jarrera eskolako agiri ofizial batean zehaztuta ez egotearekin ez gatoz bat.

Euskara, hizkuntza gutxitu bezala, babes handiago beharko luke izan. Eta euskarari bultzada hori agirietan kontsideratua izateak ez du euskararen hobespena esan nahi. Ez du D ereduak A eredua baino maila altuago batean dagoenik esan nahi. Ikastetxeko Bizikidetza Plana edo eskolaren izaera deskribatzen duen agiri ofizialean euskara bultzatzeko aipamenen bat egotea faltan bota dugu. Era honetan ez baitzaio euskararen normalkuntzari laguntzen. Ziur gaude, halaber, agiri ofizialetan euskararen aldeko jarrera agertuko balitz, eskola bere osotasunean kontzientziatuago egonen litzakeela.

Dena dela, euskararen erabilpen-maila eskasa izan arren, D ereduak indarra hartzen doa urtetik urtera, eta joera bertsua aurreikusten da etorkizunari begira. Honekin batera euskararen erabilera maila igotzea espero da. Dena dela, azken boladan Nafarroako D ereduaren matrikulazio kopuruaren etena dela, eta hemendik gutxira indarrean egonen den LOMCE legea dela, gertutik ikusi beharko dugu D ereduak gorako bidean jarraitzen duen ala ez.

Harira bueltatuz, eskola eta herriko gehiengo batek D ereduarengan A ereduaren presentziaren eragina aintzatetsi du, modu batera edo bestera. Influentzia hori bi norabidetan izan da aipatua nagusiki: bata, eragin hori negatiboa denik uste ez izatea litzake. Kulturaniztasuna eta eleaniztasuna goraipatzen dute, elkarrekiko eragina aberasgarria da. Beste batzuk ordea, eragina kaltegarritzat hartzen dute. Euskara oztopatzen duela irizten dute.

Atakondoak tinko egiten du elkarbizitzaren aldeko apustua. Lehenetasunik gorena da eskolarako; aniztasun eta ezberdintasun zabal honetan berdintasuna oinarri izatea. Honek bi eredu linguistikoen bizikidetza balioesteak suposatzen du, beste ezeren gainetik. Eskola gizartearen isla da eta gizartean denen arteko bizikidetasun eta armonia bat egon dadin hezi behar ditu ikasleak. Segregazioa suposatuko lukeen edozer gauza baztertzen dute. Hortaz, bi eredu linguistikoen bereizketa deuseztatzen dute. Euskararen alde egitea helburu duen ekimen oro lehenestea eta bi taldeen elkarbizitza onuragarria izatea balantzan jarrita, azken honen alde egiten dute. Honek ez du esan nahi euskararen alde borrokatzen ez dutenik; maiz demostratu dute, baietz.

1992an Xabier Etxaguek ondorengoa konkluditu zuen: D ereduko DBH2ko ikasleen euskara errendimenduan testuinguru linguistikoak zeresan handia du, orokorrean ikusi

baitzen testuinguru euskalduneko ikasleek gaztelaniadunekoek baino emaitza hobeak lortzen dituztela. Afera da Atakondoako D ereduko ikasleen euskara errendimendua nahiko pata dela. Etxaguek dioen moduan, testuinguru linguistikoak eragin handia dauka horretan. Azken batean, D ereduko gehienak erdal kontestu batean bizi dira eta eskolan erdaraz bizitzeko nahi adina aukera dute. Eta ekarpen horretatik abiatuz, honako hauen berri ere eman zigun Etxaguek; “[...] Ikastetxeak d(it)uen ereduak(ek) baldintzatzen dute bertako hizkuntza erlazio sarea. Eta sare hau, [...] "elementu inportantea da euskara bizi baten jabe egiteko” (Etxague, 1992: 409. Orr). Gainera, “D” ereduak bakarrik duten ikastetxeetako ikasleek, “D” eta “A” ereduak dituzten ikastetxeetako ikasleek baino emaitza hobeak lortu dituzte euskara errendimendu frogetan” bezalako ondorioak atera zituen (Etxague, 1992: 409. Orr).

Argi dago inguru edo *input*-ak duen influentzia ikaragarria dela. Baina testuinguru linguistikoa ez ezik, ezin atzendu sare eskolarra, eskolako hizkuntza-ereduak, ama-hizkuntza, euskararekiko jarrera eta motibazioa, autokontzeptua, gelako klima soziala edota irakasle eta gurasoen balioztapenak bezalako eragileek ere zeresan garrantzitsua dutela pertsona baten hizkuntza errendimenduan eta, jakina, jabekuntzan (Etxague, 1992).

Sumintzen gaituen zerbait bada ordea. Haurren euskalduntze osoa eskolaren esku uzten dute familia askok. Eta behar beharrezkoa da etxekoak ere euskararen munduan inplikatzeko, horrek ere seme-alabaren euskara-errendimendua hobetuko baitu. Atakondoatik kanpo ikasleek ez dute euskara praktikatzeko edo ez dute aukera askorik. Beraz, eskolatik atera, txipez aldatu eta gaztelaniara pasatzen dira automatikoki. Fishmanek haxe defendatzen zuen hain zuzen, ezin zela eskolaren pentzudan gelditu haurren euskararen jabekuntza osoa. Eskolaz kanpo ere testuinguru edo espazioak existitu behar dira umeei euren euskara maila garatzen jarrai dezaten. Izan ere, eskolan ezingo dira eman kontestu erreal batean eman litezkeen komunikazio-egoerak (auzokidearekin elkarrizketa espontaneo eta jarrakor bat, esate baterako).

In all cases (with the possible exception of academic linguists) languages aren't their own rewards. If they remain functionally locked away in the schools, they may be learned (youngsters have an amazing ability and capacity to learn “useless” matters which they never need again, once their schooling is over), but they will not

accomplish the wonderful goals of communication with neighbours far and near, improvement of commerce and diplomacy, attainment of social mobility, and familiarity with the brightest stars of world literature –and much, much less yet will they accomplish RLS –unless they are linked to “real life” stages before, during and after school. The RLS school must keep reality firmly in mind. Schools tend to be compartmentalising institutions ... it is very easy for them to become sheltered workshops, a world apart and unto themselves. When that happens, they effectively cease to contribute to the RLS process (Fishman, 2001, 471. Orr).

Fishman-en hitzetan, “RSL²⁵ lortzeko hizkuntza ikaskuntzak [...] ez du arrakasta izango, baldin eta hizkuntza gutxituak bere gizartean funtzionatzen ez badu, eskola hasi baino lehen, eskolatik kanpo, eskola urteetan eta geroago, eskolatze ofiziala bukatu ondoren” (Elorza & Muñoa, 2010, 62. Orr).

Beraz, euskararen errendimendua eta, ondorioz, erabilera gauza dadin eskolak bakarrik ezin du lan hori bete, eskolaz kanpoko faktore guztien inplikazioa ezinbestekoa izanen da. Hasteko, familien, komertzioen, zerbitzuen, herritarren, eta abarren konpromisoa eta disposizioa serioki aldatu (hobetu) beharko litzateke.

Irurtzun bezalako herri batean eskolaren euskalduntze-lana nahikoa ez dela aldarrikatzean tematzen gara. Eritzi hau hobesten duen azterlan batek horixe bera egiaztatzen du. *Erdaldunen euskararekiko aurreiritziak eta jarrerak* (Barreña; et al, 2009) deitutako lanaz ari gara, eta erdal komunitatearen inplikazioa bilatu behar dela diote, bai euskararen normalkuntzaren bidean, baita euskal munduari buruzko komunikazioa bideratzeko ahaleginean ere. Ezin aipamen aproposagoa dugu hori Irurtzongo egoera deskribatzeko. Irurtzun antzerako erdal komunitatearen inplikazioa nahitaezkoa da euskararen normalizazioarekin aurreratu nahi badugu.

Erdal komunitatearen ildotik horretatik jarraiki, aipagarria deritzogu Sotes eta Orozek adierazitako honakoa; Nafarren %37 batek euskararekiko jarrera ezkorra dauka, jarrera baikorra %29 batek duen bitartean. Eta beste %34 batek jarrera epela agertu zuen. Portzentaiak nabarmenki aldatzen dira zonalde euskaldunera zuzenduz gero, bertan %70ak euskararekiko jarrera positiboa daukalako, %6ko oposizioarekin. Zonalde

²⁵ *Reversing Language Shift*, hizkuntzaren indarberritzea. Fishman, 2001.

mistoan erdibanaturik agertzen zaizkigu jarrerak (%32 alde eta %30 kontra). Zonalde erdaldunean, ordea, gehiengoak euskararen aurkako jarrera erakusten du (%55) eta soilik %1 ageri da euskararen alde²⁶.

Zergatik euskararekiko horren jarrera ezkorra Nafarroan? Nafar askok euskarak internazionalki etorkizunik ez duela uste izanen du, horregatik eredu ingeleradunaren arrakasta handi hori. Agian, nafarren euskararekiko jarrera onaren kopurua goratuko zen, euskara politikarekin lotuko ez balitz. “Euskara ezkertiar abertzale separatista eta terroristen asuntza” bezala ulertzeaz dihardugu. Hizkuntza nazionalismo politikoarekin lotzen da. Euskara politizatzeari utzi behar zaio, euskara ez baita kontu politikoa, kulturala baizik. Jendeak hizkuntzaren eta kulturaren kontzientzia izan edo hartu behar du eta haren aldeko ekintzaile izatearen garrantzia hartu. Irurtzunen jende konprometitu urria dago, eta inplikatzeko diren gutxi horiek lan izugarria egiten dute. Balantza orekatu beharko litzateke eta denek euren harri-koskorra ekarri.

²⁶ *Teaching Through Basque* liburuko *Bilingual Education in Navarre: Achievements and Challenges*, 2011, Oroz & Sotés.

ONDORIOAK ETA GALDERA IREKIAK / CONCLUSIONES Y CUESTIONES ABIERTAS

Resulta complejo el mundo del bilingüismo, y no para de hablarse de ello desde hace décadas. Y es que, como bien decía Etxeberria, es imposible darle un significado concreto al bilingüismo. A simple vista puede resultar simple: Bilingüismo, la habilidad para expresarse en dos lenguas. Pero abarca tantos y tantos aspectos...

En este proyecto hemos querido introducir aportaciones y teorías de todo tipo. La teoría de Chomsky, por ejemplo, es aplaudida por innumerables autores y es la que más se adaptaría a lo que entendemos a día de hoy por la lengua o el idioma y su adquisición. Y es que, la lengua y su aprendizaje lo llevamos dentro, se trata de la capacidad de hablar que surge de nuestros adentros. El ser humano tiene la capacidad especial de aprender a hablar, pero debe valerse del entorno para desarrollarlo correctamente.

Dicho esto, pasamos a un segundo plano. ¿Y la capacidad de aprender una segunda lengua?

Una gran mayoría de investigaciones analizadas nos han demostrado que aprender una segunda lengua es favorable y beneficioso en muchos aspectos. Una vez adquirido la segunda lengua, el aprendizaje de una tercera costará menos. La mejor etapa para absorber diferentes idiomas es la infancia, debido a que entre los seis y diez años existe un periodo crítico o sensible donde el niño o la niña tiene más facilidades que nunca para el aprendizaje de lenguas.

Cabe destacar que en la adquisición de una segunda lengua, además del contexto lingüístico tienen que ver factores como los psicosociales, las actitudes del niño, su motivación, el *input*, el *output*, factores emocionales y cognitivos, la capacidad del niño, y en menor grado, la situación socioeconómica de la familia. Pero nunca se debe dejar en manos únicamente de la escuela. Esto hace peligrar la total adquisición de la lengua, ya que la escuela o, más concretamente, los profesores, no pueden *euskaldunizar* a sus alumnos si por parte de las familias no reciben apoyo. El aprendizaje de una segunda lengua depende de cada uno mayormente, pero el *input* o el entorno será necesario para su desarrollo. Es primordial la implicación de los padres

y las madres. Si no, nos exponemos a un incompleto aprendizaje de la lengua y a un nivel de rendimiento bajo, como sucede en muchos casos en la escuela Atakondoa.

En el trabajo hemos querido reflejar una realidad; una realidad bilingüe y su consiguiente problemática. Claro está el efecto bidireccional producido por los modelos lingüísticos A y D. Decimos bidireccional porque, pese a que nuestro proyecto se haya centrado en la influencia que tiene el modelo A sobre el D, no cabe duda de que el D también lo tiene sobre el A.

Esta producción muestra lo que en un principio no pretendía mostrar: El valor de una convivencia plural, diversa y ante todo, respetuosa. Pese a querer defender por todo lo alto la promoción y normalización del euskera, nos hemos encontrado con una entidad que aprecia preferentemente la cohabitación equilibrada y beneficiosa de dos lenguas. No nos referimos únicamente a la escuela, también hablamos del pueblo y su gente.

Así, en un colegio donde se ofrece el modelo A y el modelo D no debiera darse preferencia a ningún modelo lingüístico. Pese a ello, cierto es que el profesorado de la escuela Atakondoa, quizás por la considerada implicación de los profesores del modelo D, promueve y realiza más actividades dirigidas al favorecimiento del euskera. La convivencia tiene que darse sana y respetuosamente, sin separaciones. La escuela es el reflejo de la sociedad. Los miembros del centro educativo Atakondoa, poniéndolo en balanza, valoran más la cohabitación y buena convivencia de ambos modelos, que la preferencia de la lengua minoritaria, como es el euskera. Quede claro, de todas maneras, que uno no quita lo otro. Atakondoa apoya ante todo la convivencia y su pluralidad pero al mismo tiempo se trabaja firmemente por la normalización de dicha lengua. Aún así, tendremos muy presente lo que concluyó Etxague cuando decía que en una escuela donde, en un contexto lingüísticamente mixto (donde la lengua principal es el castellano), conviven ambos modelos, el rendimiento en euskera de los alumnos del modelo D no llegará a ser total debido a la influencia continua del modelo A.

Sea como fuere, nos gustaría resaltar aún así que dicha convivencia lleva consigo un efecto bilateral. Uno, el ya mencionado efecto beneficioso porque responde a lo que refleja la sociedad de Irurtzun. El segundo, y al que hemos usado de base para la

elaboración de este estudio, sería la influencia negativa que tiene la presencia del modelo A sobre el D respecto a la *euskaldunización* de los y las alumnas.

Pero principalmente podemos concluir que la convivencia saludable entre ambos tiene más peso que cualquier otra cosa.

El objetivo principal del presente documento era exponer una de las realidades en la Educación en Navarra y así ha sido. Queríamos examinar la influencia ocasionada por el modelo castellano sobre el vasco en un contexto bilingüe, y así ha sido.

Pero... ¿estamos realmente de acuerdo con los resultados obtenidos? ¿Acaso no le deberíamos dar más importancia a una lengua minoritaria como es el euskera? ¿Qué es lo primordial, la normalización de una lengua minoritaria o las relaciones sociales de las personas? ¿Cuál de las dos cosas es realmente tiene más peso? ¿Respetamos realmente el euskera? ¿Qué más podemos hacer para potenciar el uso del euskera? Y si los dos modelos lingüísticos se dividieran en dos centros diferentes, ¿realmente se segregaría la sociedad de Irurtzun?

Cuestiones como estas siguen quedándonos en el aire, aún dado por finalizado el proyecto.

*Gure eskerrik beroenak Irurtzungo Atakondoa
eskolari bere etengabeko
laguntza eta parte hartzeagatik.*

*Nuestro más sincero agradecimiento a la escuela
Atakondoa de Irurtzun por su colaboración incondicional
en todas nuestras peticiones.*

ERREFERENTZIAK

Amorrortu, E. & Ortega, A. (2009). *Zergatik eskolaratzen dituzte gurasoek seme-alabak euskarazko hizkuntza-ereduetan?* Elebilab Psikolinguistika Laborategia.

Barreña, A., García, I., & Ezeizabarrena, M.J. (2009). *Elebakarren eta elebidunen euskararen jabekuntzaren erritmoaren inguruan*. UPV-EHU Argitalpen Zerbitzua.

Cummins, J. (1994). *Multilingual/Multicultural Education*. Montreal: Canadian Council of Teachers of English and Language Arts.

Egunen gorpolean: Soziolinguistika. (1998). Erramun Baxok. *Claude Hagège eta elebitasuna*. JAKIN aldizkaria, 106. zenbakia.

Elorza, I. & Muñoa, I. (2010). *Euskara sustatzeko eleaniztasuna: ikastolen kasua*. Donostia: Ikastaria.

Espí, M.J. (1994). *Eskolan bigarren hizkuntza eskuratzea. Aldagai psikosozialen eragina. Hezkuntzaren eraginkortasuna eta irakaskuntza elebiduna Euskal Herrian* liburuaren atala bezala jaso (ikus erreferentzia-zerrendan Madariaga, J.M.). Vitoria-Gasteiz: Euskal Autonomi Elkarteko Administrazioa.

Etxeberria, F. (1999). Hik Hasi 43. alea: *Elebitasuna eta hezkuntza euskararen herrian*. Aipatu esaldian, Espí, J.M., (1988), Lukas, J.F. (1990), Cenoz, J. (1992) & Idiazabal, I. & Kaifer, A. (1994) autoreei egiten zaie erreferentzia.

Etxague, F.J. (1992). *Nafarroako "D" ereduko, 8. mailako ikasleen euskara errendimendua. Hainbat aldagai eskolarren eragina*. UPV-EHU Argitalpen Zerbitzua.

Etxebarria, M. (2003). *Español y euskera en contacto*. UPV-EHU Argitalpen Zerbitzua.

Etxeberria, F. (1999). *Elebitasuna eta hezkuntza euskararen herrian*. Donostia: Ibaeta Pedagogia.

Euskarabidea, & Nafarroako gobernua. (2009). *Euskararen egoera sakanan (2007), Azterketa Soziolinguistikoak*. Iruñea: Hezkuntza Departamentua.

Idiazabal, I. & Manterola, I. (2009). *Euskal eredu elebidunak, murgilketa eta hizkuntzen irakaskuntza bateratua: Kontzeptuen berrikustea*. UPV-EHU Argitalpen Zerbitzua.

Kale-Neurketa. (2012). *Sakanako hizkuntza-erabileraren kale-neurketa, 2011, Eraitzen txostena*. Andoain: Soziologia Klusterra.

Lasagabaster, D. & Sierra, J.M. (2005). *Multilingüismo y multiculturalismo en la escuela*. Barcelona: Horsori, S.L.

Madariaga, J.M., Cenoz, J., Espí, M.J., & Lukas, J.F. (1994). *Hezkuntzaren eraginkortasuna eta irakaskuntza elebiduna Euskal Herrian*. Vitoria-Gasteiz: Euskal Autonomi Elkarteko Administrazioa.

Murua, M. *Gizarte eta kultur ingurunearen ezaguera*. UPV-EHU Argitalpen Zerbitzua.

Oroz, N., & Sotés, P. (2008). *Bilingual education in navarre: Achievements and challenges. Teaching Through Basque* liburuaren atala bezala jasoa.

Pearson, P.D., Taylor, B., Harris, L., & García, G.E. (1995). *Reading difficulties: instruction and assessment (2nd edition)*. New York: Random House.

Ruiz Bikandi, U. (2010). *Bigarren hizkuntzaren didaktika Haur eta Lehen Hezkuntzan*. UPV-EHU Argitalpen Zerbitzua.

Sanz, C. (2000). *Bilingual education enhances third language acquisition: Evidence from Catalonia*. EEBB: Cambridge University Press.

Siguán, M. (2001). *Bilingüismo y lenguas en contacto*. Madril: Alianza Ensayo.

Van Overbeke, M. (1972). *Introduction au probleme du bilinguisme*. Paris: Labor.

Webguneak:

La Educación Bilingüe. <http://www.coksfeenstra.info/spanish/publicacion.php?id=451> -tik jasoa.

Ventajas del bilingüismo. Cuidadoras bilingües.

<http://www.cuidadorasbilingues.com/es/ventajas-del-bilingueismo.html> -tik jasoa

Ventajas y desventajas. Educación Bilingüe. Página para padres de niños bilingües. <http://educacion-bilingue.com/bilinguismo/info/ventajas-y-desventajas/> -tik jasoa.

Ventajas y desventajas del bilingüismo. Centro Virtual Cervantes.
http://cvc.cervantes.es/ensenanza/biblioteca_ele/lenguas_2001/citas_v.htm -tik
jasoa.

Why Bilinguals Are Smarter, New York Times, 2012.
http://www.nytimes.com/2012/03/18/opinion/sunday/the-benefits-of-bilingualism.html?_r=0 -tik
jasoa.